

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Tereza Dokoupilová

Téma dívčí a chlapecké identity v populárně-naučné literatuře pro děti a mládež

Olomouc 2023

vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

V Olomouci dne

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Janě Sladové, Ph.D., za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracovávání bakalářské práce.

Obsah

Úvod	5
1 Téma dospívání z pohledu vývojové psychologie	6
1.1 Tělesný vývoj	6
1.2 Kognitivní vývoj	8
1.3 Emoční vývoj	10
1.4 Vývoj v rámci socializace	11
1.5 Vývoj identity	17
2 Populárně-naučná a naučná literatura pro děti a mládež	19
2.1 Nástin vývoje populárně-naučné literatury pro děti a mládež na českém území ...	20
2.2 Téma dospívání v populárně-naučné literatuře pro děti a mládež	23
3 Analýza a komparace vybraných textů <i>Jak být holkou</i> a <i>Jak být klukem</i>	26
3.1 Přístup autorů ke čtenářům	27
3.2 Sexismus a genderové stereotypy	30
3.3 Sebevědomí a péče o svůj vzhled	33
3.4 Sociální vztahy a nálepkování	35
3.5 Láska, pohlavní styk a definice mužství a ženství	37
3.6 Shrnutí	42
Závěr	45
Použitá literatura	47
Seznam příloh	51
Přílohy	52

Úvod

Cílem této bakalářské práce je porovnat a analyzovat dvě vybrané knihy z populárně-naučné literatury pro děti a mládež a zjistit rozdíly v přístupu autorů ke čtenářským skupinám různého pohlaví. Součástí stanoveného cíle je také snaha zjistit, do jaké míry se v dílech nacházejí genderové stereotypy, autobiografické prvky či tabuizovaná témata. Zvolenými tituly jsou *Jak být klukem* od autora Jamese Dawsona a *Jak být holkou* od Hayley Longové. Obě knihy se věnují tématům, která souvisejí s pohlavní rozdílností a dospíváním.

Dané téma jsme si zvolili z důvodu, že se jedná o díla oceněná Zlatou stuhou a zaujala nás svým otevřeným, empatickým přístupem vůči dospívajícímu čtenáři. Zajímavé však shledáváme především rozdíly, které se nacházejí mezi knihou určenou chlapcům a knihou určenou dívkám. Odlišnosti lze nalézt také v autobiografických prvcích obou knih, jelikož autoři jsou opačného pohlaví a mají rozdílné zkušenosti v rámci vybraných témat, která se týkají dospívání, což se projevuje v rámci jejich přístupu vůči čtenáři.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnujeme dospívání z hlediska vývojové psychologie, přičemž se zabýváme zejména vývojem tělesným, kognitivním, emočním a osobnostním. Nalezneme zde také kapitoly věnovanou začleňování se do společnosti v době dospívání. Dále se věnujeme definici a základnímu vymezení populárně-naučné literatury pro děti a mládež včetně popisu znaků typických pro tento žánr. Poslední kapitoly této části se věnují nástinu vývoje populárně-naučné literatury pro děti a mládež a také tématu dospívání ve světové a české literatuře, přičemž je zde chronologicky uveden přehled vybraných knih, které se danému tématu věnují.

Praktická část obsahuje analýzu a komparaci přístupu autorů k námi zvoleným tématům, mezi které patří sociální vztahy, péče o vzhled, genderové stereotypy, sexuální styk a definice mužství a ženství apod. Pozornost věnujeme také grafické úpravě knihy a jazykové stránce, přičemž se zaměřujeme především na to, do jaké míry je zde znatelná snaha autora oslovit čtenáře daného pohlaví. Snažíme se nalézt konkrétní rozdíly v tom, jak autoři přistupují k cílové čtenářské skupině. Zkoumáme, zda se autorům podařilo pokrýt a vhodně představit vybraná tabuizovaná témata. Naší snahou je také zjistit, do jaké míry jsou díla ovlivněna genderovými stereotypy či předsudky.

1 Téma dospívání z pohledu vývojové psychologie

Období dospívání je poměrně dlouhé, jelikož zahrnuje deset let našeho života. Počátky této významné proměny přichází již okolo desátého roku věku daného jedince a končí okolo dvacátého roku, přičemž se nejedná o pravidlo. U každého člověka probíhá tento vývoj v individuálním tempu. Během dospívání má vliv na proměnu jedince především biologická stránka, avšak svůj podíl zde má i psychický a sociální faktor. Na konci tohoto období by měl člověk přijmout určité postavení ve společnosti a dozrát k vyspělejší formě své identity.¹

Dospívání dělíme na dvě významná období. Prvním je puberta neboli raná adolescence, která trvá přibližně od jedenácti do patnácti let. Její začátek je spojen s prvními náznaky pohlavní dospělosti a také se zrychleným růstem. Její konec bývá vymezen u dívek první menstruací a u chlapců první samovolnou ejakulací, tedy dozráním reprodukční schopnosti. Druhou fází je pozdní adolescence, jež zahrnuje období od patnácti do dvaceti let. Během tohoto období je jedinec již reprodukčně zralý a prožívá změny svých sociálních rolí vlivem přechodu na střední a vysokou školu, případně nástupu do práce.² Během těchto dvou fází probíhají proměny tělesné, psychické i sociální, přičemž si jedinec utváří vlastní identitu. Dochází zde k rozvoji samostatnosti, zodpovědnosti, nezávislosti a sebevýchovy. V závěru druhé fáze jedinec nejen jinak vypadá, ale také se změnila jeho osobnost a vnímání okolního světa.³ V následujících kapitolách budeme charakterizovat jednotlivé oblasti vývoje pro celé období adolescence.

1.1 Tělesný vývoj

Adolescentní období je spojeno s rychlým růstem jedince a nazývá se tedy obdobím druhé vytáhlosti, přičemž první období vytáhlosti se odehrává v předškolním věku. Výška se změní v průměru o 9 až 14 cm za rok. Růst bývá ukončen u dívek v 15 letech a u chlapců v 17 až 18 letech. V tomto období dochází také k dozrání trvalého chrupu. Hormonální změny mají za následek mimo jiné zvýšenou aktivitu mazových žláz, což způsobuje výskyt

¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

³ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

akné. Jedná se o problém týkající se obou pohlaví, který u mnohých vyvolává pocity nízkého sebevědomí. Tento projev dospívání se však nemusí objevit u každého jedince.⁴

Pokud se zaměříme na rozvoj sekundárních pohlavních znaků, je důležité zmínit, že u dívek nastává většinou dříve než u chlapců, což může mít za následek četné psychické problémy. Mezi první tělesné změny patří růst prsou a pubického ochlupení. Dalším milníkem je začátek menstruace, který se objevuje dříve u těch dívek, jež mají větší zásoby tělesného tuku. První menstruace se běžně objevuje ve třinácti letech a je pro tělo signálem, aby zpomalilo výškový růst. Dochází také k ukládání tuku zejména v oblastech břicha, hýždí a stehien. Nejpozději v osmnácti letech dorůstá pánev do dospělé velikosti a dochází k pohlavnímu dozrání.⁵ Veškeré tělesné proměny v adolescentním období mají vliv na psychiku jedince. Ten se může za některé nové změny na svém těle stydět, ale také mu mohou dodat sebevědomí. Adolescenti se zaměřují na svůj nový zevnějšek a mají tendenci porovnávat jej s ostatními, což může vést k pocitům méněcennosti a úzkostem. Dívky často intenzivně usilují o to, aby byly svým okolím považovány za krásné, jelikož jejich vzhled může částečně určovat, jak k nim jejich vrstevníci budou přistupovat. Většinou mají určitý idol nebo trend, který následují a snaží se jej napodobit. Jelikož se však mnohdy snaží napodobit tentýž ideál, dochází k tzv. uniformitě. V pozdějším adolescentním věku jsou jedinci již vyzrálejší a hledají si svůj individuální styl. Způsob, jakým se člověk obléká, má velký význam v hledání vlastní identity. Úprava zevnějšku může reflektovat názory daného jedince a jeho přístup k životu obecně.⁶

U chlapců je prvním znakem puberty zvětšení a ochlupení varlat. Mezi jedenácti a patnácti lety nastává první ejakulace. Ve čtrnácti letech dochází k růstu štítné chrupavky, a tedy mutaci hlasu jedince. Ochlupení je u chlapců obecně intenzivnější než u dívek a nachází se téměř po celém těle. Růst genitálií je velice individuální a měl by se odehrát v rozmezí třinácti až patnácti let.⁷ Stejně jako u dívek i u chlapců může mít jejich zevnějšek vliv na začlenění se mezi vrstevníky. Co se týče sekundárních pohlavních znaků, nejsou na první pohled příliš viditelné, avšak v období pozdní adolescence bývá již znatelný růst vousů. I na chlapce je kladen tlak skrze jejich vizáž a mohou být kolektivem odsuzováni

⁴ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

⁵ Tamtéž.

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

⁷ THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.

nejen za tělesnou stavbu, ale také za oblečení, které nosí. V pozdní adolescenci se u většiny chlapců a dívek vytříbí jejich individuální styl a mizí tak předchozí uniformita.⁸

1.2 Kognitivní vývoj

Kognitivním vývojem rozumíme rozvoj dovedností, jež souvisejí se všeobecnou inteligencí. Jedná se kupříkladu o schopnost pozorovat, vnímat, představovat si, soustředit se, učit se, uvažovat apod.⁹ Nejprve se zaměříme na schopnost vnímání. Vnímat znamená zachytit smyslovými orgány podněty z našeho okolí, zpracovat je a porozumět jim. Pubescenti vnímají podněty spíše nepřesně a vytvářejí tak unáhlené závěry. Avšak pozdní adolescenti již dokážou během tohoto procesu využívat svou rozvinutou schopnost analyzovat a čerpat ze svých dřívějších zkušeností. Pro chlapce je typické, že se během období dospívání zhorší jejich vnímání tónů během zpěvu. Jedná se o následek mutace hlasu, kdy hlas chlapců klesá do hlubších tónin a dočasně tak mate jejich vnímání během zpěvu.¹⁰ Adolescenti prožívají výrazné zlepšení vizuálního vnímání, které dosahuje své nejintenzivnější fáze a propojuje se s abstraktním myšlením. S tím souvisí snížená živost a pestrost představ. Člověk si již nedokáže ve svých představách vybavit různé detaily, ale spíše to obecné.¹¹

Dalším kognitivním procesem je pozornost. Ta je v období puberty nestabilní, jelikož je ovlivněna několika negativními faktory. Jedinec má oslabený nervový systém v důsledku prudkého nárůstu výšky a hormonální nevyrovnanosti, vliv může mít také bližší nespécifikovaná široká oblast zájmů daného jedince.¹² Okolo devátého až patnáctého roku života se postupně zdokonaluje schopnost jedince potlačovat ty podmínky, kterým nechce v daný moment věnovat pozornost. Pubescent se zároveň postupně učí přesouvat svou pozornost z podnětu na podnět velmi rychlým tempem a je schopný věnovat se tak více činnostem v jednom časovém úseku. V pozdní adolescenci dokáže již lépe kontrolovat

⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

⁹ MURRAY, Lynne. *Psychologie malých dětí: jak vztahy podporují vývoj dětí od narození do dvou let*. Praha: Triton, 2016. ISBN 978-80-7553-011-0.

¹⁰ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

¹¹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

¹² ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

svou pozornost. Ví, co mu pomáhá pozornost udržet a co ji naopak rozptyluje.¹³ Upouští od tzv. kognitivního egocentrismu, kdy se jedinec cítí být středem světa. Podobně jako u vnímání, i zde je pro adolescenty výhodou, že již dokážou adekvátně čerpat ze svých předchozích zkušeností. Dalším vývojovým zdokonalením je schopnost adolescenta uplatňovat abstrakci.¹⁴

U pubescenta dochází k rozvoji logické paměti, díky čemuž si lépe pamatuje záležitosti, které mají logickou souvislost. To souvisí se schopností učit se. Pokud se jedinec snaží naučit nazpaměť informace v co nejkratším období, nevydrží mu v paměti příliš dlouho. Pokud však zapojí logickou paměť a pokusí se v informacích najít logické propojení, utkví mu dané spojení v paměti na výrazně delší dobu. Dalším specifikem pubescentní paměti je výběrovost, kdy si jedinec pamatuje především to, co souvisí s jeho zájmem. U adolescentního jedince se výše zmíněné schopnosti rozvíjí do intenzivnější podoby.¹⁵

Schopnost myslet znamená schopnost řešit problémy. Jak se člověk vyvíjí, postupně se mění jeho způsob řešení různých problémů a dochází k rozvoji myšlenkových operací. V období dospívání dochází k rozvoji formálních operací, což znamená, že operace přechází z konkrétních manipulací na úroveň abstraktních manipulací se vztahy. Schopnost uskutečňovat formální operace je výsledkem osvojování si pojmů, gramatických a matematických znalostí apod. Pubescenti ještě nedokážou uskutečňovat formální operace, aniž by měli k dispozici názornou pomůcku. Avšak adolescentní jedinec již ovládá abstrakci čili nepotřebuje při formálních operacích pracovat s konkrétními jevy. Dokáže myslet a řešit problémy v abstraktní rovině.¹⁶ Adolescenti jsou schopni také hypotetického myšlení a dokážou vidět variabilitu různých řešení. Ve svém uvažování mají určitý systém. Umí využívat dedukci i indukci. Vědí, že hypotézy je třeba určitým způsobem ověřit a často se pouští do experimentů se svými úvahami.¹⁷

¹³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

¹⁴ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

¹⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

¹⁶ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

¹⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

Nový způsob přemýšlení má vliv na změnu přístupu dospívajícího jedince ke svému okolí. Malé děti berou svět takový, jaký je. Ovšem adolescent dokáže to, co vidí, srovnávat s tím, co ve své mysli považuje za ideál. Srovnává vše okolo sebe s představami, v nichž by svět mohl vypadat jinak. Ostrá hranice mezi reálným a ideálním světem se může pro jedince jevit velmi pesimisticky a může tedy zapříčinit pocity zklamání. Dalším přínosem formálních operací je to, že jedinec je schopen pohlížet na sebe sama a své pocity s určitým odstupem. Dokáže své prožívání objektivně posoudit a analyzovat.¹⁸ Protože se v uvažování daného člověka objevila nová dimenze s názvem budoucnost, mohou se objevit i nové pocity. Například dojem ztráty jistot, touha po seberealizaci a potřeba otevřené budoucnosti.¹⁹

1.3 Emoční vývoj

V období adolescence dochází k významné proměně emočního prožívání. Dospívající jedinci prožívají některé pocity velice intenzivně, přičemž sami zcela nerozumí tomu, proč v souvislosti s konkrétním podnětem pociťují danou emoci tak silně. Emoční reakce u adolescentů jsou sice silné, ale také krátkodobé a velice proměnlivé, což může mít u dospívajících za následek zvýšení podrážděnosti a hněvu. Jejich frustrace je způsobena tím, že nedokážou své emoce správně regulovat a rozlišit, zda jsou vyvolány hormonálně nebo vnějšími okolnostmi. Skutečnost, že svým pocitům nerozumí oni sami a ani jejich okolí, způsobuje, že své emoční prožívání vnímají jako něco výjimečného.²⁰

Nové a silné emoce přicházejí v období adolescence mimo jiné ve spojení s prožitkem první lásky a s hledáním vlastní identity. Adolescenti mohou prožívat pocity zmatenosti z důvodu své zájmové nevyhraněnosti, ale také strach z toho, že jejich nová identita bude okolím kritizována. Dospívající jedinci vnímají, že se nachází na pomezí dětství a dospělosti, z čehož mohou plynout další negativní emoce. Většina lidí v jejich okolí je již nevnímá jako děti, ale přesto k nim nepřistupuje ani jako k dospělým osobám.²¹ Adolescenti proto touží udělat na své okolí dojem, který značí nezávislost. Snaží se vyjádřit

¹⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

¹⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

²⁰ Tamtéž.

²¹ POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, Iva. *Emoce: regulace a vývoj v průběhu život: funkce a zákonitosti emocí, sociální a kulturní souvislosti, měření emocí*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-802-4751-283.

sebe sama takovým způsobem, aby se již nepodobali mladším dětem, ale ani dospělým autoritám. To může vést k chování, které působí jako vzdorovité či nerespektující.²²

Pro emoční prožívání adolescentů je typická proměnlivost a prudký přechod z jednoho extrému do jiného. U pubescentů se nejčastěji objevují tyto kontrasty –intenzivní živost a apatie, soucit a hrubost, zaujetí a nezájem, touha po samotě a touha po společnosti apod.²³ V pubescentním období se dále může objevit přilnutí k introverzi, tendence k depresím a negativismu, vznik komplexů, emoční labilita a poruchy vnímání sebe sama.²⁴ Pozdní adolescenti se již více zaměřují na regulaci svých emocí a snaží se najít cestu k tomu, jak své prožívání lépe kontrolovat. S tím souvisí fenomén v podobě psaní deníku, který pomáhá utřídit myšlenky a reflektovat vlastní chování. V tomto období již výše zmíněné kontrastní emoce ztrácí na intenzitě, ale o to hlouběji jedinec prožívá jednotlivé pocity. Jedná se například o silný strach z odmítnutí vrstevníky, vztek jako reakce na frustraci, radost spojená s prožitkem první zamilovanosti apod.²⁵ Pro pubescentní období je dále charakteristická lepší stabilita emocí, emoční zralost, tendence k optimismu, lepší sebekontrola a odeznívání bezprostřednosti.²⁶

1.4 Vývoj v rámci socializace

V počátcích období puberty dochází k významným změnám ve vztahu jedince k jeho okolí. Pubescent cítí negativní emoce vůči autoritám, bojuje proti pocitu podrázenosti a kritizuje nespravedlivé jednání těch, kteří mají autoritu, tedy rodičů a učitelů. Z toho mnohdy vyplývá konfliktní vztah s rodiči, který je pro pubescentní období typický. Jedinec touží po spravedlivé diskuzi, ve které nebude považován za někoho podřadného a jeho názory budou zohledněny a vzaty v potaz. Pubescent touží po spravedlivém a rovnoprávném jednání, následkem čehož dochází k častým konfrontacím s názory rodičů či jiných autorit. Rodina jako taková je pro pubescenta stále důležitým stabilním bodem v jeho životě, avšak objevuje se zde konflikt kvůli touze po zmírnění autoritativnosti

²² JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0096-5.

²³ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

²⁴ NOVOTNÁ, L., M. HŘÍCHOVÁ a J. MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-3281-0.

²⁵ ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

²⁶ NOVOTNÁ, L., M. HŘÍCHOVÁ a J. MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-3281-0.

a žádosti o spravedlivé jednání.²⁷ Postupně jedince přemáhá touha po již úplné emancipaci od rodičů, což je důležitý milník, kterým by si měl každý dospívající člověk projít. Mnohdy mu však brání sami rodiče, kteří se bojí ztráty vztahu se svým dítětem a nechtějí si přiznat, že již nastal čas na to, aby se adolescent vydal vlastní cestou. Může nastat i opačný extrém, kdy rodiče nutí své dítě k předčasné emancipaci, na kterou zatím není psychicky zralé.²⁸

Ke konci pozdního adolescentního období dochází ke kompletnímu osamostatnění se od rodiny a k dokončení proměny vztahu mezi jedincem a jeho rodiči. Konflikt je u konce a původní závislostní vztah je postupně nahrazen vyrovnaným a zralým poutem. Rodiče už nejsou považováni za neomylné a v ideálním případě jednají se svým potomkem s respektem a důvěrou.²⁹ Jedinec v pozdním adolescentním období vnímá své rodiče jako reprezentanty určitého způsobu života. Porovnává jejich hodnoty se svými a hledá svou ideální představu o svém životě a budoucnosti. Kritika rodičů tedy, na rozdíl od období puberty, nabývá pozitivního charakteru a je danému jedinci přínosem. Rodiče ztrácí roli vychovatele a získávají roli rádce, jenž pomáhá adolescentovi začlenit se do života dospělých.³⁰

Změny vztahu mezi adolescentem a jeho sourozenci jsou ovlivněny především věkovým rozdílem. Pokud je mezi nimi rozdíl pouze jeden rok či méně, prožívají v období dospívání stejné problémy a pociťují k sobě tedy vzájemné sympatie, to platí zejména pro sourozence stejného pohlaví. Pokud je mezi nimi rozdíl čtyř a více let, opět je zde příslib pozitivního vztahu, až bude jeden z nich v období puberty. Nejméně přívětivý je rozdíl dvou až tří let, v tomto případě dochází ke konfliktům a soupeření mezi sourozenci.³¹

Výše zmíněný nesouhlas s autoritami v období pubescence je spojen s rozvojem identity, který je podpořen konkrétním důležitým milníkem. V patnácti letech pubescent dokončí povinnou školní docházku a stane před volbou budoucího směřování. Pro dospívajícího se jedná o významný moment v jeho životě, jelikož je to jeho první velké autonomní rozhodnutí, jež ovlivní zbytek jeho života. V ideálním případě na jedince není vytvářen tlak ohledně výběru jeho budoucího povolání, avšak mnohdy mají jeho rodiče

²⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

²⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

²⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

³⁰ Tamtéž.

³¹ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2012. ISBN 80-7178-747-7.

určitou představu o jeho budoucnosti, které se nechtějí vzdát.³² Nicméně problémem nemusí být pouze rodič, ale také nevyhraněnost samotného jedince. Ne každý pubescent je v patnácti letech připraven učinit pevné rozhodnutí o své budoucnosti. V tomto věku navíc není dostatečně zralý z hlediska vývoje charakteru. Ideálním řešením by tedy bylo, aby pubescenta již od desátého roku věku někdo vedl a postupně připravoval na volbu toho, čemu se chce v budoucnu věnovat.³³

Ať už se jedinec rozhodne pokračovat ve studiu či jít pracovat, v každém případě u něj dojde k posunu na novou úroveň, která s sebou přináší i nové prostředí.³⁴ S tím souvisí i navazování nových vztahů s vrstevníky, které jedinec doposud neznal. Spolužáci a přátelé jsou pro dospívajícího člověka významnou sociální skupinou, jež mu poskytuje emoční a sociální podporu. Adolescenti se touží stát součástí určitých společenských skupin, mají tendenci družít se a vyhledávat nová přátelství i láskyplná partnerství. Jejich touha po aktivním sociálním životě vychází z pocitů samostatnosti a nezávislosti na svých rodičích.³⁵ Pokud se adolescentovi nepodaří vymanit ze závislosti na rodičích a navázat pevné vztahy s vrstevníky, může u něj docházet k chování, které se zdá pro jeho okolí nepochopitelné. Mohou se objevit silné pocity nenávisti a pohrdání směrem k vlastním rodičům. Mnohdy sám jedinec nedokáže pochopit, proč má takovéto pocity, snaží se najít logický důvod, ale téměř vždy hledá problém spíš v chování rodičů než v sobě samém. Pokud adolescent svou neschopnost odpoutat se od rodičů neřeší hněvem a zlostí, může se kupříkladu uchýlit do svého nitra, kde si představuje svou ideální budoucnost.³⁶

Význam vrstevnické skupiny spočívá v několika oblastech. Umožňuje sociální učení, kdy se pro sebe adolescenti navzájem stávají vzorem a napodobují jeden druhého. Dále je zde referenční význam, což znamená, že vrstevníci mohou porovnávat své dosavadní zkušenosti, postoje, názory a chování. Takové srovnávání může být pro dospívajícího jedince přínosné a pomoci mu uvědomit si sebe sama. Vrstevnická skupina poskytuje také pocit bezpečí a jistoty, jelikož u ní jedinec často hledá zázemí během procesu odpoutávání

³² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

³³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍROVÁ. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

³⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

³⁵ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

³⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍROVÁ. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.

se od rodiny. Touží po opoře těch, kteří se nachází ve stejné životní situaci a zažívají podobné problémy. Skutečnost, že čelí podobným problémům, je spojuje a sbližuje.³⁷

Přátelství je významný prvek nejen v období adolescence, ale i po celý zbytek života. Avšak v období dospívání prožívají jedinci přátelství velmi hluboce a vnímají jej jako něco nezbytného k tomu, aby byli šťastní. Přátelství u dívek a chlapců se liší svou podstatou. U dívek je základem komunikativnost, upřímnost, otevřenost, empatie a sdílení emocí. Pro chlapce je přátelství v rané adolescenci založeno na společných zájmech, empatie a sdílení pocitů se objevuje až v pozdní adolescenci. Pro pubescenty není přátelství mezi chlapcem a dívkou zcela běžné, ovšem pokud nastane, je to pro obě pohlaví velice výhodné z hlediska získávání poznatků o druhém pohlaví.³⁸

Dospívající jedinec získává během začleňování se do společnosti určité role. Jednak roli člena skupiny, se kterou adolescent sdílí své názory a hodnoty. Dále roli blízkého přítele, tedy osoby, na kterou se lze spolehnout a důvěřovat jí, a v neposlední řadě roli dospívajícího, ke které patří pohlavní vyzrálost a touha po sexuálním partnerství. V pozdějším stádiu adolescence se objevují nové role spojené s nástupem do práce. Jedná se o roli pracujícího, případně o roli partnerskou, která vzniká vstoupením do stabilního a emočně vyvrátého vztahu s jedincem opačného pohlaví. V období dospívání tedy dochází k několika přechodům daného jedince do nového společenského prostředí, kde vznikají nové a čím dál vyvrátější vztahy, přičemž dochází také k osvojování si dosud neznámých sociálních rolí. Dospívající člověk se proto musí umět poměrně rychle adaptovat na nové prostředí a zpracovávat nové zkušenosti, které pomáhají měnit a utvářet jeho přístup k životu.³⁹

Problém nastává tehdy, pokud jedinec není akceptován svými vrstevníky. V takovém případě dochází k významnému poklesu sebevědomí a rozvoje sebe sama. Jelikož je v tomto vývojovém období touha po družení se velice silná, jedinec snáší nepřijetí vrstevníky zle a mnohdy je pro změnu své situace rozhodnutý mnoho obětovat. Často je ochoten dostat se kvůli tomu do konfliktu s rodiči či učiteli. Je snadno ovlivnitelný těmi, kterým se touží zalíbit. Může se nechat přesvědčit k jednání, které odporuje jeho hodnotám a morálním zásadám. Členové těchto vlivných vrstevnických skupin mívají často

³⁷ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

³⁸ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2012. ISBN 80-7178-747-7.

³⁹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

specifické vlastnosti, díky kterým se ke své sociální roli dostali.⁴⁰ Pro získání oblíbenosti je potřeba být komunikativní, pozitivně naladěný, ochotný a mít smysl pro humor. Pro zajištění vlivu ve vrstevnické skupině je potřeba k těmto vlastnostem přidat sebejistotu, vyrovnanost a dominanci.⁴¹

Nyní se budeme věnovat tématům láska a sexualita. První láska může přijít už v období pubescentním, ale jedná se spíše o lásku platonickou. Přestože jedinec touží po fyzickém kontaktu s osobou, jež miluje, nedokáže své pocity vyjádřit. Pubescentní láska proto často zůstává tajná a druhá osoba se o ní nedozvídá. Zamilovaný jedinec se většinou nesnaží svou lásku dokázat činy, nýbrž miluje tiše. První zamilování bývá náhlé a citově intenzivní, dokáže dospívajícího jedince zcela pohltit a rozladit.⁴² Přestože mnohdy nedochází k opravdovému utváření partnerských párů, vyskytuje se zde fenomén zvaný virtuální párování. Jedná se o jev, kdy třída žertuje o konkrétní dvojici jako o páru a neustále se baví o jejich pravděpodobném partnerském vztahu. Dotyční jedinci k sobě přitom lásku pociťovat nemusí, ale mohou se pod tlakem svého okolí pokusit navázat bližší kontakt a potvrdit či vyvrátit řeči svých vrstevníků. Za navázání bližšího kontaktu se povětšinou považuje pouze to, že si spolu vyjdou ven nebo se začnou bavit, pokud spolu běžně ve třídě nekomunikují.⁴³

V tomto období se projevuje také první zájem o sexualitu, založený na zvědavosti. Jedinec se dozvídá informace o rozdílné anatomii mužů a žen, o souloži, o formách ochrany apod. Získané vědomosti mu pomáhají utišit nejistotu plynoucí z jeho nezkušenosti a zároveň jsou pro něj zajímavé. Sílicí pocity vzrušení většinou vyústí během pubescentního období v masturbaci. Ta byla dříve shledávána škodlivou, dnes je však odborníky považována za přirozenou součást dospívání. Masturbace se objevuje u chlapců i u dívek. Bývá spojována s vizuálními stimuly (video, fotografie) či fantaziemi. U ženského pohlaví je důležitější spíše fyzická stránka masturbace, zatímco u mužského pohlaví převažuje potřeba vizuální stimulace.⁴⁴ Vnímání sexuality v tomto období je u dívek a chlapců odlišné. V chlapeckém kolektivu se pohlavní styk stává postupně běžným tématem rozhovorů. V období adolescence se již může určité množství sexuálních

⁴⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

⁴¹ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

⁴² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

⁴³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

⁴⁴ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

zkušeností považovat za záležitost hodnou respektu ostatních. V kolektivu dívek bývá během rané adolescence sexualita probírána spíše v souvislosti s tématem atraktivity zevnějšku pro opačné pohlaví. Obecně se však dívky rovněž uchylují k rozhovorům o intimních záležitostech.⁴⁵

V období pozdní adolescence je téma lásky a sexuality probíráno nejčastěji. Pravděpodobně již nikdy během života se mu jedinec nebude věnovat natolik intenzivně. Okolo čtrnácti let se začínají objevovat první schůzky, během kterých dochází k tělesnému sblížení. Rozlišujeme několik fází, přičemž prvním fyzickým kontaktem bývá objetí a držení se za ruce. Postupně dochází k prvním políbkům, které se časem přesouvají z úst i na jiné tělesné partie. Tělesné sblížení většinou nebývá záležitostí jednoho stálého partnerství, jelikož adolescenti mohou mít tendenci experimentovat a střídát své milostné partnery. Jejich cílem většinou není vybudovat stálý vztah, ale ukojit svou zvědavost. Sexuální styk je tedy jen málokdy motivován pocitem lásky, jedná se spíše o zvědavost a touhu po ukojení sexuálních potřeb.⁴⁶ Dívky mohou po svém prvním sexuálním styku pociťovat výčitky, stud a strach z těhotenství, zatímco chlapci jej mají spojený převážně s pozitivními pocity. Je to důsledek toho, že ani jedno pohlaví není dostatečně a správně připraveno na svůj první sexuální styk. Dívka často nemusí být poučena o tom, jak se na sexuální styk připravit, jak se chránit a co od něj čekat. Chlapci zase nebývají dostatečně informovaní a nevědí, jak být vůči své partnerce během sexuálního styku tolerantní a ohleduplní.⁴⁷ Dívky a chlapci mají navíc rozdílnou vzrušivost. Zatímco chlapci se vzruší snadno a rychle, dívky k tomu potřebují více času a mnohdy zde hraje roli i strach z otěhotnění. Mohou proto vnímat sex především jako cestu k těhotenství. K tomu, aby byla dívka s prvním pohlavním stykem spokojená, napomáhá, když je uspokojena i emočně. Chlapcům většinou postačí pohlavní styk sám o sobě, ale není to pravidlem.⁴⁸

V období adolescence může docházet také k uvědomění si své rozdílné sexuální orientace, nejčastěji homosexuality. Mezi první možné chlapecké homosexuální aktivity, kterých se často z důvodu zvědavosti účastní i heterosexuální jedinci, patří společná masturbace. Homosexuální jedinci mohou trpět strachem a úzkostí z představy, že by svou sexuální orientaci odhalili okolí. Mohou se cítit pod tlakem, jelikož část jejich okolí nemusí

⁴⁵ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2012. ISBN 80-7178-747-7.

⁴⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

mít pro homosexuální páry pochopení. Rodiče snášejí homosexualitu svých dětí ve většině případů negativně, dokonce hůře než vrstevníci daného jedince. Homosexualita je však součástí identity daného člověka a její vnitřní nepřijetí může mít za následek vznik psychických poruch.⁴⁹

Přestože v pozdní adolescenci dominuje sexuální styk jako uspokojení tužeb a zvědavosti, neznamená to, že zde nemůže vzniknout silná a hluboká láska. Pro zamilovanost jsou charakteristické pocity euforie a vzrušení, které jsou spojené s konkrétním člověkem. Zamilovaný člověk touží po neustálém kontaktu s milovanou osobou a do značné míry si ji idealizuje. Než se jedinec odváží vyznat ze svých pocitů, důležitou roli hraje oblast vrstevníků a přátel, se kterými zamilovaný adolescent sdílí své pocity a radí se o tom, jak ve své situaci ideálně postupovat.⁵⁰ Pokud jsou pocity dvou osob vzájemné, dochází k navázání vztahu a nastává období tzv. romantické lásky, kdy se partneři vnímají zkresleně, idealisticky, jsou vůči sobě více tolerantní a každý přehlíží nedostatky toho druhého. Jejich vztah se jim jeví jako něco výjimečného, co se děje pouze jednou za život a nazývají to pravou láskou. Zamilovaní partneři jsou k sobě ohleduplnější i v oblasti pohlavního styku. Jsou tolerantní a respektují se. Dosáhnout zdravé intimity je možné teprve až na samém konci adolescence, kdy jsou oba partneři dostatečně zralí, sebevědomí a mají vymezenou vlastní identitu.⁵¹

1.5 Vývoj identity

Hledání identity probíhá u člověka v průběhu celého jeho života, avšak v období adolescence dosahuje ono pátrání vrcholu. Znat svou identitu pro adolescenta znamená, že ví, kým je, rozumí svým emocím, ví, kam patří, co je jeho smyslem, kam směřuje. Jedinec, jenž zná svou identitu, sám sebe vnímá jako výjimečný originál. V období pubescence se identita dospívajícího příliš nevyhraňuje, dotyčný si zkouší různé situace a role. Avšak pozdní adolescent si již klade otázku, kým ve svém nitru doopravdy je. Rozumí tomu, že jeho rozhodnutí mají vliv i na lidi v jeho okolí, uvědomuje si zodpovědnost svého jednání a dokáže vůči sobě samému pocítit výčitky. Aby adolescent našel svou identitu, musí

⁴⁹ MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2012. ISBN 80-7178-747-7.

⁵⁰ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

⁵¹ Tamtéž.

nejprve poznat své pravé já a v případě, že se chce změnit, musí tomu umět podřídit své činy. V tomto je jedinec schopen pracovat na sobě a částečně tak formovat svou identitu.⁵²

Součástí identity každého jedince je jeho pohlaví. Role ženy bývá dívkami přijímána většinou negativně, chápou ji jako omezující a nepřilíš lákavou. Je od nich očekáváno, že budou zodpovědné a poslušné. Mohou mít také menší svobodu v trávení volného času a výběru přátel. Dívky v tomto období pociťují tlak na to, aby vykazovaly ženské rysy a byly krásné. S tím často souvisí přehnaná sebekritičnost dívek vůči svému tělu, přičemž se mnohdy srovnávají s takovým ideálem, který není pro většinu žen dosažitelný. Například velice štíhlá postava a vysoký vzrůst jsou kritéria, která dívky v pubescentním věku často nemají šanci splnit. Stejně tak kritérium žádného ochlupení je pro dívky náročné, jelikož v období adolescence se jim pubické ochlupení utváří. Obecně jsou dívky v tomto věku většinou nespokojené se svým vzhledem a srovnávají se se svými vrstevnicemi. Důležitý milník, který jim pomáhá k přijetí své ženské role, je první menstruace. Ta bývá spojována spíše s negativními emocemi, ale také s uvědoměním si své ženskosti a schopnosti porodit potomky. V oblasti chování je od dívek očekávána empatie, ochota, péče a laskavost. U chlapců nejsou tyto hodnoty považovány za stěžejní.⁵³

Mužská role je většinou přijata bez potíží, jelikož má oproti té ženské určité výhody. Muži jsou považováni za více svobodné a méně zranitelné. Mohou mít větší svobodu v rámci výběru povolání či zájmů. Zatímco dívky se v tomto období soustředí na svůj vzhled a jeho přitažlivost, chlapci považují své tělo za hodnotné nikoliv pro jeho vzezření, ale pro jeho fyzickou sílu. Chlapci bývají většinou spokojeni se svým vzhledem a nijak zvlášť se jím nezabývají, ale samozřejmě se i u nich mohou vyskytnout problémy se sebevědomím spojené s tímto tématem. Znakem pohlavní zralosti bývá u chlapců první ejakulace, která je zároveň potvrzením jejich mužské identity. Co se týče chování, převažuje zde zejména agrese, která je však podmíněna i hormonálně. Agrese se sice objevuje i u dívek, ale má jiný charakter, jedná se spíše o tzv. pasivní agresi. Pro chlapce může být důležitou součástí jejich mužské role mimo jiné také velikost penisu. Jeho velikost může souviset s postavením jedince ve společnosti vrstevníků a může mít také vliv na jeho sebevědomí.⁵⁴

⁵² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.

⁵³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.

⁵⁴ Tamtéž.

2 Populárně-naučná a naučná literatura pro děti a mládež

Literatura věcná bývá obecně definována jako vše, co není literatura umělecká. Spadají sem tři kategorie: literatura odborná, publicistická a administrativní.⁵⁵ Populárně-naučná literatura je podkategorií literatury odborné, přičemž ve stejné rovině se nachází podkategorie zvaná literatura vědecká.⁵⁶ Odborná literatura se od beletrie liší především v tom, že předává odborné informace a znalosti. Literatura umělecká se na tento úkol primárně nesoustředí a má odlišné cíle. Avšak kupříkladu výše zmíněná literatura publicistická se nachází spíše na pomezí odborné a krásné literatury, než že by nesla striktně znaky literatury odborné.⁵⁷

Populárně-naučná literatura má za cíl předat odborné znalosti těm čtenářům, kteří se v daném tématu nevyznají a nikdy dříve se s ním nesetkali. Klade proto důraz na jazyk vhodný pro nezkušeného čtenáře a nahrazuje odbornou terminologii přijatelnějšími pojmy. Vyskytuje se zde tendence mířit bez dlouhého popisování k jádru dané záležitosti a uvádět co nejvíce názorných příkladů pro snazší pochopení dané problematiky.⁵⁸ Důležitou roli může hrát i umělecká složka, která ovšem musí být úměrná věku čtenáře. Buďto napomáhá čtenáři pochopit určité záležitosti, nebo slouží pouze k ozvláštňení textu a k učinění jej zajímavějším. Autor musí mít dopředu stanovený věk cílové skupiny, aby podle toho zvolil vhodné množství informací, jež chce předat.⁵⁹ Velký vliv má mimo jiné autorův pohled na svět, jelikož je to právě on, který fakta interpretuje, vysvětluje a předává je čtenáři svým vlastním osobitým způsobem.⁶⁰

Typickým příkladem populárně-naučné literatury jsou učebnice pro základní a střední školy, avšak řadíme sem i návody, kuchařské předpisy a jiné prakticky zaměřené texty.⁶¹ Dále sem spadají i chovatelské příručky, metodické příručky, průvodcovské texty, monografie, biografie a případně některé encyklopedie či naučná literatura. Nejčastějšími tématy bývají příroda, zvířata a historie. Tento žánr je určen nejen dospělým, ale

⁵⁵ MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2048-2.

⁵⁶ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2124-1.

⁵⁷ PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-X.

⁵⁸ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: H&H, 2002. ISBN 80-731-9020-6.

⁵⁹ HULPACH, Vladimír. Populárně naučná literatura pro děti a mládež včera a dnes. *Zlatý máj*. 1997, č. 2, s. 78-82. ISSN 0044-4871.

⁶⁰ CHALOUPKA, Otakar. Literatura faktu. *Zlatý máj*. 1986, č. 6, s. 370-371. ISSN 0044-4871

⁶¹ LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: H&H, 2002. ISBN 80-731-9020-6.

i mladistvým, tedy všem, kteří pociťují touhu po znalostech z určité oblasti, která může a nemusí souviset se zájmy daného jedince. Populárně-naučné knihy mohou být vhodným výchovným prostředkem v období adolescence, kdy je jedinec zájmově nevyhraněný a hledá, co by jej zajímalo. Jedná se o knihy, které se liší od běžných školních učebnic, ačkoliv se často zabývají stejnou tematikou, akorát ji předávají čtenáři jednodušší a čtivější formou. Právě to může dospívajícího jedince zaujmout a motivovat k dalšímu studiu daného tématu, například z učebnice, kterou nejprve odložil pro její složitost.⁶²

2.1 Nástin vývoje populárně-naučné literatury pro děti a mládež na českém území

Než se zaměříme na vývoj populárně-naučné literatury a představení vybraných děl, chtěli bychom v rámci následující kapitoly upozornit, že v závorce za názvem knihy se vždy nachází rok, kdy byla kniha poprvé vydána v českém jazyce. Zásadním dílem, které vymezuje vznik a vývoj tohoto žánru, je edice *Duch a svět*, jež byla poprvé vydána *Topičovým nakladatelstvím* roku 1913. Byla založena autorem jménem Josef Emler.⁶³ Populárně-naučná literatura pro děti a mládež se poprvé objevuje ve dvacátých až třicátých letech 20. století, přičemž se tomuto žánru začínají věnovat především autoři děl s dobrodružnou tematikou, například František Flos a Eduard Štorch, kteří do svých děl zahrnovali i naučné prvky. Flos se věnoval příběhům o českých cestovatelích v exotických zemích a mezi jeho nejvýznamnější díla z této oblasti patří trilogie *Lovci orchidejí* (1920 až 1922), *Vzducholodí do srdce Brazílie* (1929) a *Lovci kožešin* (1934). Štorch se zaměřoval spíše na historickou tematiku, a to v dílech *Lovci mamutů* (pod tímto názvem byla kniha vydána až v roce 1918), *Osada Havranů* (1930) či *Bronzový poklad* (1932). Způsobům předávání věcných informací dětem se začali věnovat také mnozí pedagogové, mezi které patří například Jan Hostáň. Ten je autorem knih *Co dokáže elektřina* (1932), *Bílé zlato* (1934), *Afrika* (1935) apod. Ve své tvorbě se snaží o názorný výklad dané problematiky a udržuje kontakt se čtenářem pomocí dialogu. Dalším významným průkopníkem populárně-naučné literatury pro děti a mládež byl František Hrnčíř, jehož díla se soustředí na témata historická a zeměpisná. Mezi jeho díla patří například tituly *Evropa* (1899), *Dějepis národa českého* (1909) či *Obrázkové dějiny světové* (1925-1926). Postupně se objevuje i cestopisná literatura věnovaná dětem a mládeži. Věnovali se jí

⁶² MIKULOVÁ, Marie. Děti a populárně-naučná literatura. *Zlatý máj*. 1994, č. 3-4. ISSN 0044-4871.

⁶³ HALADA, Jan. Populárně-naučná literatura, Trvalá čtenářská potřeba. *Zlatý máj*. 1994, č. 3-4. ISSN 0044-4871.

například J. Havlas, A. V. Frič či Z. M. Kuděj. Vznikají také první populárně-naučné knihy pro nejmenší čtenáře v podobě veršů či leporel.⁶⁴

Ve 40. letech se tvorbě populárně-naučné literatury začínají věnovat nejen spisovatelé a pedagogové, ale především také samotní odborníci konkrétních oborů. Oblibu si získala tvorba paleontologů, mezi které patří J. August a Z. Burian. Tito dva odborníci se zaměřovali na tematiku pravěké fauny a flóry. Mezi další významná díla tohoto období patří publikace přírodovědce V. J. Staňka, jež jsou prokládány fotografiemi. Na vzestupu bylo také téma sportu, kterému se věnoval například František Kožík, jenž v díle *Vlajka vítězů* (1941) seznamuje děti a mládež s tématem olympijských her. Je třeba dodat, že v této době fotografie nebyly běžným ilustračním doprovodem populárně-naučných publikací, nýbrž převládaly kreslené či obkreslované obrázky, a to i v těch dílech, kde je ilustrační doprovod podstatnou složkou.⁶⁵ Příkladem takové knihy je titul *S malířem kolem světa* od Jiřího Kalouska, který na něm pracoval v letech 1965-1983. Jedná se o zeměpisnou encyklopedii, která obsahuje přes tisíc obrázků, jejichž autorem je sám Kalousek.⁶⁶ Po roce 1945 dochází ke skutečnému rozkvětu populárně-naučné literatury, jelikož v této době dochází k rozvoji a podpoře věd a vyšší poptávce po informacích, objevuje se také fenomén masového čtenáře. Tomuto žánru se postupně začalo věnovat nakladatelství *Albatros*, tehdy pod názvem *Státní nakladatelství dětské knihy*. V 60. letech se populárně-naučnou literaturou začalo zabývat také nakladatelství *OKO*, jako příklad můžeme uvést edice *Modrá stuha* nebo *Objektiv*.⁶⁷ Knihy, které řadíme do edice *Modrá stuha*, jsou například *Jak se světlo naučilo kreslit* (1963) či *Co oko nevidí* (1965).⁶⁸ V rámci edice *Objektiv* můžeme uvést tituly *Newton by se divil* (1975) a *Tajemný rozměr čas* (1979).⁶⁹ Tento žánr více než kterýkoliv jiný potřebuje kvalitní redakční zázemí a ediční trpělivost v rámci postupné, dlouhodobé realizace tvůrčích cílů.

V 80. letech nastává rozmach zejména encyklopedií. Mezi významná díla patří knihy Mileny Lukešové *Knížky pro Lucinku* (1973) či *Velká obrázková knížka o zvířatech* (1981).

⁶⁴ HULPACH, Vladimír. Populárně naučná literatura pro děti a mládež včera a dnes. *Zlatý máj*. 1997, č. 2. ISSN 0044-4871.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Jiří Kalousek. In: *Jiří Kalousek* [online]. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <https://www.jirikalousek.cz/>

⁶⁷ HALADA, Jan. Populárně-naučná literatura, Trvalá čtenářská potřeba. *Zlatý máj*. 1994, č. 3-4. ISSN 0044-4871.

⁶⁸ Modrá stuha. In: *Databáze knih* [online]. Copyright © 2008. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/edice/modra-stuha-2726/strana-1>

⁶⁹ Objektiv. In: *Databáze knih* [online]. Copyright © 2008. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/edice/objektiv-233/strana-1>

Během tohoto období se rozšiřuje oblast témat, která jsou v populárně-naučné literatuře pro děti zpracovávána. Nově se objevují témata literárně historická. Do roku 1990 vzniklo několik edic populárně-naučné literatury pro děti a mládež. Nakladatelství *Albatros* vydalo edici *Album*, jež se zaměřuje na nejmenší čtenáře a předává jim znalosti a informace hravou formou. Mezi další významné edice patří *Kukátko* či encyklopedicky zaměřený soubor děl *Domov*. Nakladatelství *Mladá Fronta* vydalo edici *Kolumbus*, která čtenářům nabídla i překladové tituly. Svůj význam zde mělo i nakladatelství *Artia*, které se zaměřilo na fotoatlasy.⁷⁰

Po roce 1989 se u nás začala šířit zahraniční dětská beletrie, což však vedlo k výraznému snížení textové a ilustrační úrovně veškeré produkce. Avšak tato změna znamenala, že se populárně-naučné knihy dostaly více do popředí zájmu čtenářů především díky své ilustrační složce. Zájem o populárně-naučnou literaturu způsobil, že začala vznikat nová nakladatelství specializovaná vyloženě na tento žánr, např. *Fortuna*, *Sedistra*, *Pansofia*, *Alter* a mnoho dalších. V následujících letech si získala popularitu například dílo Jaroslava Pavlíčka zvané *Člověk v přírodě*, které bylo poprvé vydáno již v roce 1987, ale velkému ohlasu se mu dostalo především po roce 1989, což dokazují jeho četná vydání v následujících letech. Tato kniha je dodnes velmi poptávaná, její nejnovější vydání pochází z roku 2022. Další významnou knihou byl titul *Mláděta v ZOO* (1993), což je kniha, která byla oceněna Zlatou stuhou. Jejím autorem je Evžen Kůs, ale ocenění byli taktéž ilustrátoři této knihy Libuše Knotková a Jaromír Knotek.⁷¹ Nakladatelství *Aventinum*, jež produkovalo širokou škálu populárně-naučné literatury, reprezentuje například dílo *Války a válečníci* (1993), které vytvořil kolektiv autorů a ilustrátorů. *Aventinum* vydalo také šest svazků s názvem *Poznáváme přírodu*, jejichž autorem i ilustrátorem je J. Zpěvák. Řadíme sem například tituly *Bezobratlí* (1995), *Obojživelníci a plazi* (1995), *Hmyz* (1996) a další. Nakladatelství *Albatros* se v tomto období zaměřilo na edici *Dějiny v obrazech*. Za její grafickou úpravu získalo ocenění Zlatá stuha.⁷² Do této edice řadíme například tituly *Na úsvitu českých dějin* (1993), *České země v době obrození* (1995) či *České země v pravěku* (1997). Mezi významné ilustrátory populárně-naučné

⁷⁰ HULPACH, Vladimír. Populárně naučná literatura pro děti a mládež včera a dnes. *Zlatý máj*. 1997, č. 2. ISSN 0044-4871.

⁷¹ Nominace a ceny. In: *Zlatá stuha* [online]. Copyright © IBBY 2014 [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv>

⁷² HULPACH, Vladimír. Populárně naučná literatura pro děti a mládež včera a dnes. *Zlatý máj*. 1997, č. 2. ISSN 0044-4871.

literatury z tohoto období řadíme Z. Buriana, B. Vančuru, manžele Knotkovy, F. Severu a další. Jak již bylo zmíněno výše, ilustrace jsou velice významnou složkou tohoto žánru.⁷³

Co se týče Zlaté stuhu, jedná se o každoročně udělovanou cenu, kterou získávají spisovatelé nejlepších knih pro děti a mládež vydaných v českém jazyce. První ocenění Zlatou stuhou proběhlo v roce 1993 a v průběhu času se v rámci nominací objevilo mnoho významných jmen včetně Ivy Procházkové, Vladimíra Hulpacha, Adolfa Borna a dalších.⁷⁴ Na webových stránkách Zlaté stuhu lze nalézt kategorii věnovanou populárně-naučné literatuře pro děti a mládež. Z přehledu nominací a udělených cen za rok 2012 můžeme uvést například tituly *Historie Evropy – Obrazové putování* od Renáty Fučíkové a Daniely Krolupperové či *Obrázky z československých dějin* od Jiřího Černého a Jaroslava Veise. Rok 2013 reprezentuje v rámci tohoto žánru kupříkladu dílo od Jiřího Dvořáka zvané *Rostlinopis*. Za rok 2014 bychom rádi zmínili knihu *Hlava v hlavě* od Ondřeje Buddeuse a titul *Ludmila, Václav a Boleslav* od Renáty Fučíkové. V databázi lze nalézt také díla *Moje hrady a zámky* od Evy Chupíkové za rok 2015, *Praha v srdci* od Renáty Fučíkové a *Světoví Češi* od Jiřího Černého za rok 2016, *Hravouka* od Terezy Vostradovské za rok 2017, *Molière – 7 převyprávěných her v historických souvislostech* od Renáty Fučíkové za rok 2018, *Česká zima – Sport v obrazech* od Petra Eliáše za rok 2019, *Hravý průvodce Prahou* od Ivy Petřinové za rok 2020. Dále zde můžeme uvést například knihu s názvem *To: Všechno o menstruaci (a ještě něco navíc)* od Hany Kašákové nominované v roce 2021. Za rok 2022 bychom rádi uvedli díla *Čechov* od Renáty Fučíkové, *Ruka: Kompletní průvodce* od Magdy Gargulákové a *NEZkreslená věda* od Lucie Šavlíkové a Aleše Vémoly.⁷⁵ Výše uvedená díla jsou pouze naším výběrem ze všech nominovaných děl v daném roce a v rámci zvoleného žánru.

2.2 Téma dospívání v populárně-naučné literatuře pro děti a mládež

V následující kapitole se pokusíme o nástin titulů, které spadají do populárně-naučné literatury pro děti a mládež, věnují se tématu dospívání a byly vydány po roce 1989. V tomto průzkumu se zaměříme na díla česká i světová, přičemž v závorce za daným

⁷³ MIKULOVÁ, Marie. Děti a populárně-naučná literatura. *Zlatý máj*. 1994, č. 3-4. ISSN 0044-4871.

⁷⁴ O soutěži. In: *Zlatá stuha* [online]. Copyright © IBBY 2014. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/cs/o-soutezi>

⁷⁵ Nominace a ceny. In: *Zlatá stuha* [online]. Copyright © IBBY 2014. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv>

titulem uvádíme vždy rok prvního vydání v českém jazyce. Z doby před rokem 1989 bychom rádi zmínili významné dílo *Děvčátka, na slovičko* (1970) od české autorky Jiřiny Strmeňové. V knize je dívkám zodpovězeno mnoho otázek spojených s těhotenstvím, mateřstvím, hygienou, péčí o vzhled apod. Jedná se tedy o knihu z období před rokem 1989, která je svým tematickým zaměřením nejbližší dílům, které rozebíráme v praktické části této bakalářské práce. Ke konci 20. století vychází mimo jiné dvě knihy s tematikou dospívání a pohlavní identity. Jedná se o dílo *Dospívání a sex* (1992), jež napsala Susan Meredithová. Dále sem řadíme *Knihu o dospívání pro rodiče a děti* (1994), přičemž autoři jsou Tony Smith a Elizabeth Fenwicková. Kniha je psaná formou vhodnou pro dospělého i dospívajícího jedince, přičemž se snaží být obohacující pro obě skupiny čtenářů. O rok později zaznamenal úspěch titul *Encyklopedie pohlavního života* (1995), kterou napsali francouzští lékaři Christiane Verdoux, Jean-Louis Cohen, Jacqueline Kahn-Nathanová a Gilbert Tordjman. Další kniha, kterou bychom chtěli zmínit, je titul *Důvěrně a otevřeně o sexualitě* (1996) od českých autorů Josefa Donáta a Nory Donátové. O rok později bylo v českém jazyce vydáno dílo *Dospívám v ženu* (1997), které sepsal německý autor Cyran Wolfgang.

Posledním dílem vydaným ve 20. století byl titul *Dospívajícím dívkám* (2000) od anglické autorky Miriam Stoppardové, který byl určen zejména mládeži. Avšak postupně se začínají objevovat také tituly, které představují téma sexuality a pohlavní identity nejmladším čtenářům. Jedná se kupříkladu o dílo *Moje první knížka o sexu* (2009) od kolektivu španělských autorů. Z následujícího roku bychom sem mohli zařadit dílo *Jsem holka, jsem kluk* (2010) od italské autorky jménem Roberta Giommi. Dále byla vydána komiksová verze výkladu o sexualitě a dospívání pod názvem *Titeufova sexuální výchova* (2010) od autorky Helene Brullerové, přičemž nebyla jediným komiksovým zpracováním tohoto tématu. Důkazem je například kniha od české autorky Jany Martinové zvaná *Desatero pro kluky: Jak na pubertu, holky i sex* (2018). Z dalších děl, která byla vydána po roce 2010, zmíníme titul *Jak přežít svou vlastní pubertu* (2016) od české autorky Markéty Švamberg Šauerové či dílo *Dospívání: Spolu to zvládneme: obrazový průvodce základy biologie, sexuologie a psychologie* (2018) od britského autora Roberta Winstona.

Na přelomu 20. a 21. století se začaly poprvé objevovat populárně-naučné knihy s tematikou dospívání, které vycházely ve dvou vydáních, přičemž jedno bylo určeno dívkám a druhé chlapcům. Nebylo výjimkou, že každé vydání mělo jiného autora. Jako

příklad začátků tohoto přístupu můžeme uvést tituly z konce 20. století. Jeden z nich se nazývá *1000 chlapeckých otázek* (1999) a autorem je Tim Hüsch, druhý nese název *1000 dívčích otázek* (1999) a byl napsán autorkou Gaby Schusterovou, přičemž oba dva autoři pocházejí z Německa. Dva roky na to u nás byla vydána díla rakouské autorky Sylvie Schneiderové. Jednalo se o tituly *Co by měli kluci vědět o lásce* (2001) a *Co by měly dívky vědět o lásce* (2001). Dále se objevují dva tituly již zmíněné autorky Susan Meredithové, přičemž oba nesou stejný název *Co se to se mnou děje?* (2007), ale jeden z nich je určen dívkám a druhý chlapcům. V ten samý rok byl v českém jazyce vydán titul *Kniha pro správné holky* (2007) od autorky Juliany Fosterové a titul *Kniha pro správné kluky* (2007) od autora jménem Dominique Enright. Tato dvě díla jsou příkladem více zmíněné varianty, kdy verzi pro dívky a verzi pro chlapce sepsali dva různí autoři, nikoliv jeden a ten samý. V následujících letech byly v českém jazyce vydány i tituly *Otázky a odpovědi pro holky* (2009) a *Otázky a odpovědi pro kluky* (2009), přičemž oba nesou podtitul *Dospívání, láska, sex*. Knihu určenou dívkám sepsala německá autorka Petra Hirscherová, verzi pro chlapce napsala taktéž ona, avšak ve spolupráci s Gerardem Drewsem. V roce 2012 se u nás poprvé objevily tituly *Co všechno chtějí holky vědět* (2012) a *Co všechno chtějí kluci vědět* (2012), jejichž autorkou je Uta Weberová. V neposlední řadě zde zmíníme dvě díla, jež budou rozebírána v následující části bakalářské práce. Jedná se o titul *Jak být holkou* od britské autorky Hayley Longové a titul *Jak být klukem* od Jamese Dawsona, přičemž obě díla byla poprvé vydána v českém jazyce v roce 2015.

3 Analýza a komparace vybraných textů *Jak být holkou* a *Jak být klukem*

V následujících kapitolách se zaměříme na analýzu a komparaci dvou vybraných děl z žánru populárně-naučné literatury pro děti a mládež. Srovnávat budeme díla „*Jak být holkou*“ od britské autorky Hayley Longové a „*Jak být klukem*“ od autora Jamese Dawsona. Obě knihy byly poprvé vydány v roce 2015 a představují tematický celek, přestože každá kniha byla napsána jiným autorem. V následujících kapitolách se budeme věnovat jednotlivým aspektům obou děl a jejich rozdílnosti vzhledem k odlišné cílové čtenářské skupině.

Než započneme s analýzou knih, chtěli bychom zmínit pár informací o autorech. Hayley Longová pochází z Británie a má své vlastní webové stránky, kde hovoří o svém životě a tvorbě. Autorka zde zmiňuje, že než začala psát knihy, vystřídala mnoho zaměstnání (např. skládání svetrů v obchodě, prodej bot, čištění stanů, učení angličtiny a další). Teprve později se začala věnovat psaní a její první kniha pro mládež s názvem *Lottie Biggs is Not Mad* si získala velkou popularitu. Tato kniha byla vydána v roce 2009 a doposud nebyla přeložena do českého jazyka. Jedná se o autorčinu prvotinu, která obdržela ocenění Bílá vrána od Mezinárodní knihovny literatury pro děti a mládež v Mnichově.⁷⁶ Úspěch výše zmíněného titulu motivoval Longovou k dalšímu psaní. Aktuálně je autorkou deseti knih, přičemž všechny jsou určené mládeži. Obdržela několik nominací včetně nominace na cenu The Costa Book Award⁷⁷, což je britské ocenění udělované knihám nejen pro děti a mládež, ale i pro dospělé, přičemž knihy pro obě tyto cílové skupiny jsou porovnány mezi sebou, nikoliv v rámci oddělených kategorií⁷⁸. Mezi ceny, které autorka obdržela, patří mimo jiné také cena. Essex Book Award, což je ocenění zavedené školou v Essexu. Jeho cílem je podpořit poznávání nových autorů a děl.⁷⁹

James Dawson je učitel se zaměřením na předmět zvaný Osobní, společenská, zdravotní a občanská výchova. Během své pedagogické praxe navštěvoval různé vzdělávací instituce a dohlížel na to, aby se témata spadající do tohoto předmětu vyučovala

⁷⁶ LONG, Hayley. About me. In: *Hayley Long* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <http://www.hayley-long.org/about-me/>

⁷⁷ HAYLEY LONG. In: *AuthorProfile* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://authorprofile.co.uk/alumni/hayley-long/>

⁷⁸ Costa book awards. In: *Databáze knih* [online]. Copyright © 2008. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/literarni-ceny/costa-book-awards-28>

⁷⁹ Essex Book Awards. In: *Davenant school* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.davenant-school.co.uk/page/?title=Essex+Book+Awards&pid=45>

vhodným způsobem. Během své kariéry spolupracoval s institucemi, které se věnují problematice šikany, prevenci látkových závislostí či rodinným vztahům. Jeho dílo *Jak být klukem* je jediné, které lze zařadit do žánru populárně-naučná literatura. Dawson se ve své tvorbě věnuje především thrillerům a románům s prvky hororu. Mezi tato díla patří i jeho kniha *Hollow Pike*, která vyšla v anglickém originále v roce 2012 a byla oceněna prestižní cenou Queen of Teen.⁸⁰

3.1 Přístup autorů ke čtenářům

První věta díla

Jelikož je jedna kniha určena chlapcům a druhá dívkám, můžeme v každé z nich rozpoznat výrazné i drobné rozdíly v tom, jak autoři přistupují k jednotlivým tématům. Odlišný je také způsob, kterým se autoři snaží čtenáře oslovit a zaujmout. Nyní se zaměříme na rozdílný přístup autorů, který je patrný již z první věty daného díla. Kniha pro dívky začíná slovy: „*Být holkou je skvělý.*“ (Longová, 2015, s. 6). Naproti tomu kniha pro chlapce je zahájena větou: „*Být klukem je fuška.*“ (Dawson, 2015, s. 6). Již z těchto dvou úvodních vět lze usuzovat, jakým způsobem budou autoři přistupovat ke čtenáři. Z úvodní věty Hayley Longové lze vycítit jistý optimismus a snahu povzbudit. Můžeme tedy předpokládat, že autorka se bude snažit ukázat dívkám světlou stránku dospívání a ženství, jelikož si je vědoma toho, že dívky znají veškeré těžkosti související s pubescencí a pociťují v souvislosti s nimi především negativní emoce. Naopak věta Jamese Dawsona vyjadřuje pochopení, porozumění a soucit. Díky tomu lze předpokládat, že se autor bude snažit dát čtenářům najevo, že jejich problémy související s dospíváním jsou neméně důležité než ty dívčí, o kterých se mluví daleko častěji.

Úvod ke kapitole věnující se pohlavnímu styku

Další rozdíly v rámci přístupu ke čtenářům odlišného pohlaví jsou patrné například v úvodech ke kapitolám, které se zaměřují na pohlavní styk. V případě knihy pro dívky je před kapitolou upozornění, že se nejedná o erotickou četbu.

„*Varování. Tahle kapitola není ani v nejmenším vzrušující. Cože? No tak pardon - tohle prostě není tenhle typ knížky. Na následujících stránkách nenajdeš žádné erotikou nabitě popisy toho, jak to vypadá, když to lidi dělají.*“ (Longová, 2015, s. 186).

⁸⁰ DAWSON, James. *Jak být klukem: vše, co jste chtěli vědět o pubertě a báli jste se googlit*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1581-9.

Můžeme se tedy domnívat, že autorka zde nabourává stereotyp, podle kterého problematika pohlavního styku zajímá především chlapce, kterým je v období dospívání často vyčítána potřeba autoerotiky. Autorka čtenářkám naznačuje, že ví o jejich zvědavosti a touze po autoerotice, přestože se o ní mluví mnohem méně než v případě chlapců. V knize pro chlapce lze nalézt v úvodu té samé kapitoly upozornění, že by se do četby této části měl pustit pouze ten čtenář, který se na to cítí připraven.

„Zastavit, stát! Než budeš číst dál, měl by ses rozhodnout, jestli na to už máš, nebo ne. Problém je v tom, že jakmile se tyhle věci dozvíš, už je budeš vědět napořád. Sexem se budeš zabývat pravděpodobně celý zbytek života, takže jestli tyhle věci ještě vědět nechceš, tak tuhle kapitolu prostě přeskoč a setrvej ve stavu nevinnosti čisté jako padlý sníh. To je taky důležité.“ (Dawson, 2015, s. 81).

Autor pravděpodobně rovněž naráží na tentýž stereotyp, který jsme zmínili výše u knihy pro dívky. U chlapců bývá v období dospívání předpokládán zvýšený zájem o téma pohlavního styku a autoerotiky, avšak mnozí chlapci pociťují zvědavost v těchto oblastech až v pozdějším období dospívání. Autor vychází vstříc právě těmto jedincům. Domníváme se, že autor si je vědom toho, že zvědaví a připravení chlapci se do kapitoly pustí bez zaváhání, věnuje proto pozornost těm čtenářům, kteří se rozhodují, zda se s touto oblastí již chtějí seznámit.

Cílová čtenářská skupina z pohledu obou autorů

Oba autoři v tiráži upozorňují na knihu toho druhého a povzbuzují čtenáře k tomu, aby se seznámil také s dílem určeným jedincům opačného pohlaví. Z toho můžeme usoudit, že oba autoři se sice shodli, že bude vhodnější napsat zvlášť knihu pro chlapce a zvlášť pro dívky, avšak nechtěli tak izolovat ani jedno pohlaví. Jejich výzva je určena všem, kteří by zatoužili lépe porozumět světu opačného pohlaví a vzhledem k tomu, že se ono doporučení nachází v tiráži, kterou častou čtou rodiče při výběru knih pro své děti v knihkupectví, mohla by zde být záměrná snaha upozornit daného rodiče na to, že jejich dítě by se mělo dozvědět o fungování nejen svého těla, nýbrž i těla opačného pohlaví. Lze tedy vidět, že se autoři v rámci svého přístupu ke čtenářům shodují na tom, že by se jedinec měl seznámit i s knihou určenou opačnému pohlaví.

Grafická stránka knih

Nyní se zaměříme na projevy rozdílného přístupu ke čtenářům, které ovlivnily grafickou stránku knih. Přestože kniha určená dívkám obsahuje kapitoly, které se věnují

boření pohlavních stereotypů, sama těmto stereotypům vychází vstříc v rámci svých ilustrací. V díle najdeme mnoho srdcí, hvězd a květin. Na titulní straně lze vidět srdce, mašli, rtěnku apod. Domníváme se, že autorka mohla zvolit více minimalistický či neutrální přístup, jelikož příliš dívčí vzhled knihy může odradit některé potenciální čtenářky, které by sice potřebovaly poradit a porozumět tomu, co se děje s jejich tělem během dospívání, ale z ilustrací a grafického zpracování titulní strany mohou získat dojem, že tato kniha jim určená není. Kniha pro chlapce se ve svých ilustracích pohlavním stereotypům vyhýbá. Obrázky doprovázející text se zaměřují na předměty obyčejné a určené pro chlapce i dívky (např. na kytaru, ponožky, sluchátka, časopis apod.). V dílech si lze povšimnout odlišností i v rámci písma. Zatímco v dívčí knize je písmo názvů kapitol často zaoblené a zdobné, v knize pro chlapce je převážně jednoduché a hranaté. Jedná se o jeden z řady prvků, jejichž cílem je přiblížit se dospívajícímu čtenáři a zaujmout jej.

V rámci ilustrací a grafického zpracování jsme si povšimli ještě jednoho rozdílu. Kniha pro chlapce často obsahuje vizuální návody (např. návod na odepnutí podprsenky, návod na navlečení kondomu apod.). Autor předpokládá, že vizuální pomůcka povede ke snadnějšímu porozumění tématu a získání určité dovednosti. Tento přístup však nesdílí autorka knihy pro dívky, přestože i zde by se dal u mnohých témat uplatnit (např. návod na použití vložky). Mohli bychom tedy usoudit, že autorka předpokládá již určitou znalost v rámci těchto oblastí či zkrátka očekává, že se dívky s tímto tématem blíže seznámí samy. Kniha pro dívky však obsahuje mnohé jiné originální grafické a ilustrační prvky, které naopak chybí v knize pro chlapce, například černé zbarvení celé stránky, pokud její text pojednává o seriózním tématu. Tyto stránky budí ve čtenáři respekt a pozornost, jelikož jsou v porovnání se zbytkem knihy velice výrazné. U obou titulů lze pozorovat praktický přístup autorů k vybraným tématům, který se projevuje poznámkami pod čarou či v závěru knihy, kde lze nalézt aktuální kontakty na různé organizace, na které se čtenář může obrátit, pokud se potýká například se šikanou, drogovou závislostí, pochybami o sexuální orientaci atd. Je zde tedy viditelná snaha obou autorů pomoci dospívajícím čtenářům a ukázat jim, že všechny problémy lze řešit. A to nejen s pomocí rodičů či učitelů, ale také díky organizacím, které se na řešení těchto problémů specializují. V obou knihách se projevuje také odborný přístup autorů k jednotlivým kapitolám, jelikož vždy viditelně uvádějí zdroje a odkazy na studie, z nichž čerpají informace. Na závěr tohoto odstavce bychom chtěli dodat, že ukázky některých z výše uvedených prvků v rámci grafického zpracování knih lze nalézt v přílohách.

Jazyková stránka knih

Co se týče jazyka užitého v obou knihách, převládá mluva blízká dospívajícím čtenářům. Objevují se nespisovné výrazy (např. *vostatní, nalajnovanej, kámoši*) a také vulgarismy. Autoři využívají humor a vtipné narážky, aby navázali vztah se čtenářem a odlehčili tíživou atmosféru, která se pojí s náročnými tématy (např. domácí násilí). Oba spisovatelé bohatě využívají přirovnání ve snaze přiblížit čtenáři dané téma. Zde je ukázka toho, jak se autorka snaží s pomocí přirovnání osvětlit pojem puberta:

„Představ si to asi takhle: Tvůj mozek by rád nový ohoz: už dvanáct let nosí to samé tělo a začíná mu to připadat malinko nudné. Jenže mozek nemůže jen tak napochodovat do H & M a začít se prohrabovat letošními letními modely těla – takže musí udělat něco mírně drastičtějšího: začne ti do krve vypouštět chemikálie.“
(Longová, 2015, s. 45).

K udržení pozornosti slouží také prolínání žánrů, které je patrné především v knize pro dívky. Je zde uvedena bajka *O holčičce a motýlovi*, jejímž poselstvím je, že každý boj a každá překonaná překážka činí jedince silnějším a zralejším. Po mnoha přímočaře řečených radách a moudrech je bajka pro čtenáře příjemným odlehčením a vede ho k zamyšlení. Každý dospívající jedinec je na tom jinak a vyvíjí se svým vlastním tempem. Proto může tato forma předání určité myšlenky vyhovovat nejednomu čtenáři.

3.2 Sexismus a genderové stereotypy

Sexismus a jeho pojetí v obou knihách

Sexismus je téma, které je zpracováno v obou knihách, avšak více prostoru je mu věnováno v knize určené dívkám. Sexismus je „*hodnocení jednoho pohlaví jako cennějšího než druhé.*“ (Renzetti, 2003, s. 31). Avšak tento pojem bývá vysvětlován a definován různě. Někteří autoři jej vůbec nemusí spojovat s diskriminací v rámci přístupu společnosti k rozdílnému pohlaví, ale jiní ho naopak mohou považovat za synonymum ke genderové nerovnosti. V rámci následující kapitoly se budeme držet definice sexismu, kterou si zvolila sama autorka knihy pro dívky: „*Sexismus v denním životě. Tahle slova se používají pro sexuální předsudky a projevy nerovnosti, se kterými se setkáváme prakticky denně.*“ (Longová, 2015, s. 28).

Autorka tento pojem vysvětluje a ilustruje konkrétními příklady. Vnímá ho především jakožto pohlavní nerovnost ve společnosti a kritizuje jej, avšak snaží se zároveň předejít zášti či nenávisti, kterou může ono téma u čtenářek vyvolat vůči osobě opačného pohlaví.

Je tu zdůrazněna myšlenka, že ze sexismu, který se ve velké míře projevuje i v dnešní společnosti, nelze obviňovat muže okolo nás, avšak minulost, ze které tento problém pochází. Domníváme se, že autorka pojala dané téma poněkud jednostranně a celkový pocit čtenáře po dočtení této kapitoly je smíšený. Autorka zde vysvětluje, jak je možné, že pro muže je snazší dostat se v pracovním životě do vyšších a lépe placených pozic než pro ženy, avšak v některých úsecích to může působit zároveň také jako obhajoba tohoto systému. Za problematické lze považovat tvrzení autorky, že by dívky neměly z existence sexismu vinit muže ve svém okolí.

„Kapitola nám pomalu končí a já bych nechtěla, aby sis z ní odnesla depku. Nebo z ní byla zklamaná. Nebo si připadala podvedená. Nebo abys přílišně zuřila. A rozhodně nechci, aby sis ve spravedlivém rozhořčení snažila okamžitě vyřikat se svým bráchou nebo klukem nebo tátou nebo strejdou nebo kamarádem.“ (Longová, 2015, s. 30).

Ačkoliv je tento výrok míněn dobře, mohly by ho dívky pochopit tak, že sexismus je zkrátka záležitost silně zakořeněná ve společnosti a nemá tedy cenu bojovat proti jeho projevům. Autorka nejspíše předpokládala, že se v okolí čtenářek, v rámci rodin, přátel či školy, nenachází nikdo, kdo by se choval sexisticky. Tento předpoklad by však mohl být důvodem toho, že se některé dívky nebudou v současnosti ani v budoucnu bránit sexistickému chování, obzvlášť, pokud jde o někoho, kdo je součástí rodiny. Autorce sice nelze upřít, že se snaží čtenářky povzbudit a upozornit je, že situace ohledně sexismu se čím dál více zlepšuje, avšak nepobízí čtenářky k tomu, aby se nebály zastat se svých názorů a domáhat se spravedlnosti v případě, že se sexismem setkají ve škole, v rodině či pracovní sféře. V knize pro chlapce je sexismu věnováno méně stránek, avšak autor klade dostatečný důraz na myšlenku rovnocennosti. Jeho projev v některých pasážích by se dal považovat až za lehce agresivní, čímž je však docíleno potřebného důrazu.

„To, že jsi kluk, z tebe nedělá nic lepšího a vlastně ani nic jiného, než jsou holky. Rozumíme si? Fajn.“ (Dawson, 2015, s. 11).

Pohlavní stereotypy a předsudky

Co se týče pohlavních stereotypů a předsudků, jedná se o téma, kterému se oba autoři pečlivě a detailně věnují. Pokud bychom měli ujasnit, jak rozumíme pojmu pohlavní stereotyp, použili bychom následující citaci: *„Genderové stereotypy jsou zjednodušující a paušalizující popisy maskulinity a feminity.“* (Renzetti, 2003, s. 527). Tomuto tématu se věnuje autorka knihy pro dívky například tehdy, když upozorňuje na skutečnost, že dívky

jsou vystavovány velkému tlaku skrze jejich vzhled a záliby. Poukazuje také na to, že tento tlak nemusí přicházet pouze ze strany spolužáků, ale také v nenápadné podobě ze strany rodiny. Můžeme předpokládat, že dané tvrzení skrývá ještě jeden úmysl autorky, a to poukázat co nejšetrněji na to, že rodina to s námi nemusí někdy myslet dobře, a že i v rodinném kruhu se mohou nacházet jedinci nepřející, neschopní otevřenosti a porozumění, zejména v rámci zažitých pohlavních stereotypů. V knize je dále řečeno, že lidé na základě pohlavních stereotypů a předsudků mylně předpokládají, že všechny dívky si spolu rozumí a jsou vůči sobě empatické.

„Ano, jsme vlastně takové sesterstvo a vzájemně si pomáháme popasovat se sexismem a s beďary a s modelkami z časopisů a s menstruací, a jsme na sebe hodné. Je to tak? Následuje ta nejsložitější, nejbřichabornější skutečnost ze všech: Není. Holky na sebe navzájem nejsou vždycky jenom hodné. Neboli – jak to formulovala jedna z dívek v mé výzkumné skupině: Vostatní holky jsou krásy.“ (Longová, 2015, s. 38).

Tato pasáž je pravděpodobně věnovaná nikoliv dívčí čtenářce, ale potenciálnímu chlapeckému čtenáři, jelikož čtenářka si je této skutečnosti vědoma, zatímco chlapci tento předpoklad většinou považují za pravdivý. To lze ostatně dokázat na knize *Jak být klukem*, kde autor tvrdí, že dívky to mají v třídním kolektivu lehčí, protože si vždy mají s kým popovídat o svých problémech. Jedná se však opět o tvrzení, které je založené na chybném předpokladu. Mezi dospívajícími dívkami naopak může vznikat více soutěživých a nepřátelských vztahů než u chlapců ve stejném věku.

Autor knihy pro chlapce se v rámci genderových stereotypů zaměřuje především na ty, které souvisí se sexualitou a vyjadřováním emocí. Poukazuje na skutečnost, že citliví chlapci, kteří projevují emoce, jsou často odsuzováni a kritizováni. Neočekává se od nich ani to, že by rádi diskutovali o svých pocitech a prožívání.

„Ale když pomineme tyhle skutečnosti, být klukem je i tak fakt fuška. V některých ohledech je to dokonce těžší než být holkou, protože když holky něco trápí, na rozdíl od kluků se jim vyloženě doporučuje, aby se s tím svěřovaly.“ (Dawson, 2015, s. 6).

Stejně tak se u mužů nepředpokládá zájem o umění, tanec, make-up apod. Autor se nejvíce zaměřuje na boj proti přesvědčení, že definice mužnosti souvisí s velikostí penisu. Tomuto tématu se zde věnuje ve více kapitolách, jelikož se jedná o problém, který nebývá ve společnosti probírán a chlapci jsou tak vystaveni stresu v rámci svých prvních intimních vztahů. Přesvědčení o nízké hodnotě sebe sama kvůli nedostatečné velikosti penisu nemusí

být záležitostí pouze dospívání, ale může přetrvat až do dospělosti, přičemž způsobuje nízké sebevědomí daného muže a problémy v partnerských vztazích. Autorův důraz na tuto problematiku je tedy zcela pochopitelný.

3.3 Sebevědomí a péče o svůj vzhled

Sebevědomí a jeho pojetí v obou knihách

Autorka knihy pro dívky popisuje ve svém díle rozdíl mezi sebevědomím, arogancí a pýchou, přičemž varuje před jejich zaměňováním. Jedná se o důležitou pasáž, která však v knize pro chlapce zcela chybí, a to i přesto, že dospívající jedinci teprve začínají rozumět abstraktním pojmům a mohou mít problém porozumět rozdílům mezi výše zmíněnými pojmy. Zatímco téma sebevědomí je v knize pro dívky rozebíráno především v souvislosti s kapitolou věnovanou péči o vzhled, v knize pro chlapce lze najít rozsáhlejší pasáže věnující se problematice sebevědomí. Autor zde opět pokazuje na společenský stereotyp, který tvrdí, že mužnost a sebevědomí muže souvisí s velikostí penisu. V kapitole *Jak se přeměřují pindiky* klade důraz na to, že délka penisu není důležitá a neměla by ovlivňovat chlapcovo sebevědomí.

„Koukat na to, jak si lidi přeměřují pindiky, není nic příjemného, takže se může lehkostát, že z takového vejtahy se místo borce a pohodáře stane profláknutý otrapa. Přeměrování pindiků je vedlejším příznakem nejistoty.“ (Dawson, 2015, s. 22).

Poukazuje též na skutečnost, že ti nejhlasitější a nejvychloubačnější jedinci jsou často ti nejméně sebejistí. Autor těmito myšlenkami poskytuje čtenáři nejen útěchu, ale také nový pohled na jeho zdánlivě bezútešnou situaci. Dospívající čtenář se nejspíš setkává ve společnosti chlapců s jedinci, kteří se velikostí penisu významně chlubí. Zatímco doposud mohl čtenář svou situaci vnímat jako bezvýhodnou a zdrcující, nyní mu autor nabídl nový pohled, který pokazuje na skutečnost, že za chloubou může stát lež a za hlasitostí strach. Avšak autorka knihy pro dívky se tento úhel pohledu předat nepokouší, přestože by se zde dala najít analogická témata (např. srovnávání velikosti poprsí).

Péče o vzhled a její přiměřenost

Co se týče tématu péče o vzhled, oba autoři začínají tuto kapitolu tvrzením, že na vzhledu záleží. Tím se staví do opozice vůči rodičům čtenářů, kteří svým dětem nejspíš již mockrát tvrdili, že důležité je to, co je uvnitř. Autoři však přiznávají, že vzhled hraje důležitou roli, a to zejména v období dospívání, kdy se jedinci mají tendenci srovnávat se

svými vrstevníky. Tento přístup může být pro čtenáře zcela nový a sympatický, jelikož mu dává za pravdu v tom, co on sám již nějakou dobu pocítuje.

„Pravá krása je uvnitř. Dobře. Fajn. Na tom se shodneme. Jenže vnitřek je zabalený do zevnějšku, a toho si bohužel na tobě každý všimne ze všeho nejdřív. Takže je celkem důležité vypadat aspoň jakž takž slušně.“ (Longová, 2015, s. 92).

Touto upřímností hned v úvodu kapitoly oba autoři zvyšují svou šanci upoutat pozornost čtenáře a navázat pocit vzájemné důvěry. Díla obou autorů se shodují v předání myšlenky, že na vzhledu sice záleží, ale člověk by se neměl slepě řídit populárními trendy, nýbrž snažit se vyjádřit svou jedinečnost a cítit se dostatečně sebevědomě ohledně svého přirozeného vzhledu. Je zde znát, že autoři zakládají na poznatcích z odborné literatury, kde se hovoří o tendenci dospívajících jedinců následovat idoly či trendy a tíhnout k uniformitě.

„Oblečením dáváme ostatním najevo, kdo jsme. A je úplně fuk, jestli je to nějaká proslulá značka, nebo něco ze sekáče – hlavně, když nám to vyhovuje. Protože oblečení je jenom obal. A má svůj účel.“ (Longová, 2015, s. 102).

Autoři se postavili k tématu vzhledu zodpovědně, varují před porovnáváním se s ostatními a před obětováním své jedinečnosti kvůli popularitě. Snaží se čtenářům nabídnout přístup, který říká, že o tělo bychom měli dbát zejména kvůli svému zdraví a vzhled by neměl být hlavní motivací. V souvislosti s touto myšlenkou jsou v knihách uvedeny základní hygienické návyky. Přestože je v obou dílech řečeno, že vzhled by neměl být hlavní motivací pro péči o vzhled, oba autoři soucítí se čtenářem a jeho potřebou působit na své okolí líbivě, rozumí jeho situaci a snaží se mu poradit (např. jak si nabarvit vlasy) či jej varovat (např. před důsledky častého žehlení vlasů žehličkou na vlasy).

Poruchy příjmu potravy

Téma, které zde není dostatečně do hloubky probráno, je riziko poruch příjmu potravy. Přílišná fixace na vzhled, obdiv hubených celebrit a modelek, touha po partnerovi, touha po určité vizáži, to vše mohou být faktory způsobující vznik poruch příjmu potravy, které se v období dospívání objevují velice často.

„Na záběrech z módních přehlídek vidíme bez výjimky děsně hubené a děsně vysoké modelky, které vypadají úplně jinak než 99,9% ženských na téhle planetě. Je to peklo. A taky je to pitomé, a může to být dokonce nebezpečné, protože nám to dává signál, že žena může být krásná jedině v případě, že je mimořádně hubená.“ (Longová, 2015, s. 108).

Přestože oba autoři zmiňují tuto problematiku a varují před idealizací modelek a modelů, oproti jiným méně zásadním tématům je tomuto věnováno velice málo prostoru. Není tu uvedeno, jak poznat rané projevy těchto poruch, jaká rizika sebou nesou, jak tyto situace řešit apod. Zatímco v ostatních kapitolách zaměřených na určitý problém byl uveden kontakt na někoho, kdo by mohl čtenáři pomoci, v případě poruch příjmu potravy tomu tak není. Vzhledem k velkému riziku rozvinutí poruch příjmu potravy v období dospívání je v knize toto téma probrané nedostatečně, a to zejména v knize pro dívky, které jsou k těmto psychickým problémům náchylnější. Kniha od autorky Longové se této problematice věnuje dokonce méně než kniha pro chlapce.

3.4 Sociální vztahy a nálepkování

Vztahy v rámci třídního kolektivu

Sociální vztahy hrají v období dospívání důležitou roli a pojí se s nimi mnoho dalších témat včetně péče o vzhled či sexuality. Oba autoři přirovnávají hierarchii ve školní třídě ke smečce zvířat. V obou případech je zde vyzdvihnuto jedno zvíře, které by se mělo stát pro čtenáře vzorem a motivací. U dívek se jedná o lvici, která má být laskavá a sebevědomá, u chlapců je to lev, který je především klidný a optimistický. Přestože oba autoři vybrali tyto dva zvířecí archetypy se záměrem, že se je čtenáři budou snažit napodobit, nemusí k tomu vůbec dojít.

„Je to úplně jiná liga. Prostě lvice. A každá rozumná kočka ji respektuje. Dokonce i každý rozumný kluk ji respektuje. Dokonce i ti kluci, co malujou pind'oury po lavicích. A co že je na lvici tak děsně zajímavého? Sebevědomí. Jo. Jak prosté. Ale je to přesně to, co ostatní kočky postrádají.“ (Longová, 2015, s. 42).

Předností lvice je sebevědomí, což je přesně to, co dívkám během dospívání chybí. Snaží se nalézt svou jedinečnost a pečovat o svůj vzhled a své tělo. To vše převážně proto, aby se začaly cítit sebevědoměji, než se doposud cítily. Pokud se tedy kniha dostane do rukou dívky s nízkým sebevědomím, která touží po radě a pomoci, výše zmíněná lvice se jí nestane vzorem, nýbrž připomínkou toho, čím není. Místo toho se může čtenářka přirovnávat spíše k jiným zvířatům zmíněným v oné hierarchii. A jelikož některá zvířata jsou tu popsána negativně, v případě chlapecké knihy až hanlivě, může to ve čtenáři vyvolat negativní pocity. Závěr, který si tedy méně sebevědomá dívka z této kapitoly odnese, může být pouze informace, jakému zvířeti se podobá, přičemž to není ona idealizovaná lvice. A jelikož ani v jedné knize není u této zvířecí hierarchie zmíněno

cokoliv o možné změně, může to čtenářka pojmout jako definitivní vymezení své identity, se kterým nelze nic udělat. Stejně riziko hrozí i u knihy pro chlapce s podobnou zvířecí hierarchií. Autoři nejsou dostatečně konkrétní v tom, co je cílem této kapitoly a chybí zde ujištění dospívajícího čtenáře, že tato hierarchie školní třídy není věčná či neměnná, a že by neměla být při hledání vlastní identity zásadní.

Vztahy v rámci rodiny

V rámci tématu sociálních vztahů je v obou dílech zmínka také o rodičích. Jedná se o pasáž, která dospívajícího čtenáře navádí k porozumění svým rodičům a vzájemné toleranci. V knize pro chlapce jsou v této části znatelné sympatie autora vůči čtenáři, není proto psaná s vážným tónem, ale naopak humorně. Avšak v knize pro dívky je tato pasáž velice důrazná až kritická.

„Prosím tě, dej vašim na chvílku pokoj a snaž se je nevytáčet. Stárnou a jsou unavení. A ty bydlíš v jejich bytě, koukáš na jejich televizi a láduješ se jejich jídlem.“ (Longová, 2015, s. 65).

Autorka zvolila přístup, který je empatický spíše vůči rodičům čtenářek než vůči čtenářkám samotným. Slova z výše citované pasáže slychá velká část dospívajících dívek od rodičů při každé hádce, kterou s nimi mají. Proto tento výrok nemusí mít u velké části čtenářek zamýšlený efekt, ale právě naopak. Longová se odklonila od empatie vůči svým čtenářkám a narušila vztah, který s nimi v předcházejících kapitolách navázala.

„Nebud' na dospělé kolem sebe moc hrr. Pro ně tohle období taky není zrovna lehké. Ty dospíváš, což jim připomíná, že oni stárnou. Stýská se jim po tom roztomilém děťátku, kterým jsi býval.“ (Dawson, 2015, s. 24).

Jak můžeme vidět z výše uvedené ukázky, Dawson předal tu stejnou myšlenku dospívajícímu čtenáři úspěšněji, jelikož se nesnažil být vážný, použil humor a neustále kladl důraz na to, že stojí na straně čtenáře. Oba autoři se však shodují v tvrzení, že hormonální nevyrovnanost není omluvou pro nevhodné chování či dokonce šikanu. To je téma, které je v obou dílech probíráno poměrně detailně. Jsou zde přiloženy kontakty, které mají čtenáři pomoci v případě, že by se stal obětí šikany.

Labeling

V souvislosti se sociálními vztahy je v knihách probíráno také tzv. labeling. Longová vysvětluje jednotlivé nálepky zaměřené na sexuální orientaci. Autor knihy pro chlapce nálepky nejen objasňuje, ale také je kritizuje. Shledává labeling zbytečným a hodnotí jej

jako neúčinný. Dospívajícímu čtenáři doporučuje nehledat vhodnou nálepku, která by mu pomohla k dotvoření jeho identity, a nepodléhat tlaku společnosti na to, aby svou sexualitu veřejně pojmenoval.

„Sexuální orientace neboli sexuální preference má s otázkou genderu společné to, že má mnohem více podob, než by jeden řekl: člověk nemusí být jenom gay nebo heterosexuál. Tohle jsou totiž uměle vytvořené škatulky. Ani nevím, kdo je vymyslel. Podle mě to souvisí s tím, že lidi škatulky MILUJOU, ať už jimi dělí ostatní na černé a bílé, bohaté a chudé, nebo chlapy a ženské, a tak dále. Škatulkami jsme prostě posedlí. Přečti si ještě jednou první odstavec téhle kapitoly. Použil jsem slovo „homosexuální“, „heterosexuální“ nebo „bisexuální“? Nepoužil. Ono taky není proč. Na téhle planetě žijí miliardy lidí, někteří z nich ti budou připadat sexy a s některými z nich budeš provozovat sex.“ (Dawson, 2015, s. 12).

Dawson se danému tématu věnuje i v odlišné souvislosti. Pokazuje na skutečnost, že pokud si dva muži projevují náklonnost, jsou okamžitě označeni za homosexuály, zatímco v případě žen je pravděpodobnost tohoto označení menší. Přístup autora knihy pro chlapce obsahuje otevřený a tolerantní pohled na téma hledání vlastní identity a kritiku vůči nálepkování. Zatímco Longová se drží známých nálepek a pouze se zabývá jejich definicí, Dawson se ve své knize snaží ukázat dospívajícímu čtenáři jiný pohled na danou situaci. Doposud se čtenář s těmito nálepkami pravděpodobně setkával v rámci nadávek či posměchů, pociťoval tlak okolí ohledně definování své sexuální orientace a neviděl situaci jinak, než že je potřeba se některou z nálepek v rámci sexuální orientace označit. Dawson mu však v této kapitole nabízí pomocnou ruku, kdy uvádí užitečné kontakty a snaží se mu ukázat, že nálepkování není správné, a že žádný člověk není povinný se v rámci sexuální orientace jasně označit.

3.5 Láska, pohlavní styk a definice mužství a ženství

Pohlavní stereotypy v rámci výše zmíněných témat

Oba autoři se ve svých dílech pokoušejí bojovat proti pohlavním stereotypům a předsudkům. Například v knize pro dívky autorka varuje před příliš intenzivním tlakem na chlapce v rámci stereotypu, že by to měli být právě oni, kteří pozvou dívku na první schůzku. Autorka vyzývá dívky k tomu, aby se nebály tento stereotyp nabolat a iniciovat první rande samy.

„A mimochodem, další z těch „mých“ šestáků mi napsal: Kdyby mě holka pozvala na rande, byl bych celkem rád. Vidiš, co jsem ti říkala?“ (Longová, 2015, s. 163).

Avšak v určitých případech se autoři nechtěně dopustili potvrzení určitého stereotypu. Kupříkladu v knize pro chlapce autor vyvrací stereotyp, podle kterého jsou chlapci vždy těmi, kteří touží příliš brzy po pohlavním styku. Varuje před tím, že tento nátlak může vzejít také ze strany dívky. Nicméně autor se v té samé kapitole dopouští stereotypního předpokladu, když chlapcům vysvětluje rozdíl mezi pornografií a skutečností. Podkapitolu s názvem *Problém s pornem* začíná bez jakéhokoliv uvedení do problematiky a vysvětlení, co to vlastně porno je.

„Pojďte si to říct hezky nahlas: Porno není sexuální výchova.“ (Dawson, 2015, s. 82).

Předpokládá, že chlapci jsou s pornografií již obeznámeni či se s ní brzy setkají. Nepřipouští možnost, že by někdo ze čtenářů pornografii neznal a potřeboval by objasnit, o co se jedná. Věnuje se zde tedy pouze varování, že se jedná o hraný akt, který ve většině případů neodpovídá realitě. V knize pro dívky není před nereálností pornografie žádné varování, což opět vychází z onoho stereotypu, že pornografii se věnují především chlapci. I za předpokladu pravdivosti tohoto tvrzení se však autorka mohla zaměřit kupříkladu na vliv idealizace pohlavního styku znázorněného v romantických filmech či seriálech, které mají vedle pornografie rovněž nemalý podíl na utváření pohledu dospívající jedince na průběh pohlavního styku. Ani tato skutečnost tu však není vzata v potaz. Z tohoto důvodu se domníváme, že se zde oba autoři dopustili nezáměrného potvrzení stereotypu o sledování pornografie, které má údajně převažovat u chlapců.

Pohlavní styk a jeho pojetí v obou knihách

Problematice sexuálního styku se kniha určená chlapcům věnuje do hloubky více než kniha určená dívkám. Titul určený dívkám obsahuje důležité informace spojené s možnostmi ochrany před otěhotněním či řešením následků nechráněného pohlavního styku. Longová se však nevěnuje pouhému tlumočení obecných rad a pouček, zaměřuje se i na to, aby čtenářky upozornila na důležitost jejich souhlasu či nesouhlasu s pohlavním stykem. Učí dospívající dívku odmítnout pohlavní styk tak, aniž by tím byly raněny city jejího partnera.

„Neexistuje nic jako neurčitá hranice. Buď si jseš stoprocentně jistá, nebo si jistá nejsi. Což samozřejmě platí i o tvém partnerovi. Ani jeden z vás by se k tomu neměl ani trochu nutit.“ (Longová, 2015, s. 189).

„A řekni mu buď, že na to nejsi zralá, nebo, že se trochu bojíš. A jestli s ním nedoveďeš zapříst takhle důvěrný rozhovor, tak bys s ním ani spát neměla.“ (Longová, 2015, s. 190).

Důraz je zde kladen především na upřímnost a vzájemný respekt obou partnerů. Právo rozhodnout se o formě antikoncepce však autorka přisuzuje výhradně dívce s tím, názor chlapce by neměl být brán vůbec v potaz. S daným tvrzením je v souladu také kniha pro chlapce. Tyto a další informace jsou v obou knihách velice zásadní, jelikož rodiče a učitelé nemusí vždy dospívajícím jedincům zmínit všechny zásadní otázky související s intimním životem, například důležitost souhlasu obou partnerů, následky užívání jednotlivých typů ochrany před otěhotněním, nebezpečí pohlavních chorob, sexting či význam hygieny v rámci intimního života apod. Je proto důležité, aby se tyto poznatky dostaly k dospívajícím jedincům jiným způsobem, například formou populárně-naučné literatury.

Láska a pohlavní styk

Jedno z běžně neprobíraných a velice důležitých témat je rozlišení mezi láskou a intimním životem. Oba autoři se této problematice věnují a snaží se čtenáři srozumitelnou formou objasnit, že láska neznamená automaticky pohlavní styk, a naopak pohlavní styk nemusí nutně znamenat lásku. Autor knihy pro chlapce se onomu tématu věnuje intenzivněji a hovoří také o vlivu křesťanství a možnosti celibátu. Pokazuje na to, že nezávazný pohlavní styk není nic špatného, pokud s ním souhlasí oba partneři, což je velice pokrokový názor, který mezi rodiči dospívajících jedinců nebývá běžný.

„Užitečná informace: Někdy se sex dělá pro zábavu. Co že to teď žuchlo? To omdleli rozhořčení prudérní moralisté.“ (Dawson, 2015, s. 144).

„Dřív nebo později se ti pravděpodobně přihodí, že se s někým vyspíš jen tak. Proč? Protože ne každý, s kým se potkáš, bude mít stejné představy ohledně dlouhotrvajícího vztahu.“ (Dawson, 2015, s. 145).

Autoři předkládají čtenářům další z několika pokrokových názorů, např. že není nutné hledat si dlouhodobého partnera, že člověk může být šťastný i bez pohlavního styku či dlouhodobého partnerského vztahu apod. Autor knihy pro chlapce poukazuje také na to, že nikdo by neměl vyhledávat vztah jen proto, aby se zavděčil společnosti, která to od něj očekává. To můžeme doložit s pomocí následujícího úryvku.

„Boříme mýty: Spousta lidí žije v nešťastném vztahu, protože si říkají „tak to přece má být“. To není pravda. Vždycky je lepší být sám a spokojený a než s někým a být smutný.“ (Dawson, 2015, s. 152).

Hovoří také o tom, že v současnosti existuje fenomén, kdy ženy déle studují a věnují si kariéře, přičemž těhotenství či vážný vztah odkládají až na období střední dospělosti. Přestože takový přístup bývá mnohdy částí společnosti odsuzován, tituly obou autorů tuto myšlenku podporují a snaží se čtenáře osvobodit od tlaku společnosti a rodiny ohledně dokončení studií, nástupu do práce či zahájení rodinného života.

Partnerství a zdravé vztahy

V knihách je rozebírán partnerský vztah nejen po stránce intimní, nýbrž i z pohledu navazování a udržování šťastného partnerství celkově. Nachází se zde kapitoly „*Jak být něčím klukem*“ a „*Jak být něčí holkou*“, které zdůrazňují vzájemnou toleranci, komunikaci, schopnost utvářet kompromisy a potlačit své sobectví. V knize pro chlapce je dokonce podrobný návod, jak dívku sexuálně uspokojit, přičemž je kladen důraz na to, co pohlavnímu styku předchází či následuje po něm. Důležitou roli zde hrají pojmy jako trpělivost, komunikace, otevřenost a vzájemný souhlas. Autor se snaží k tomuto tématu přistupovat s humorem a udržovat tak odlehčenou atmosféru.

„Nezapomínej na dobře zvládnuté „potom“. Stačí chvíle mazlení a libání a v těsném závěsu poté hrnek čaje a krajíc chleba se šunkou, a tvoji polovičce bude hned jasné, že si jí vážíš.“ (Dawson, 2015, s. 106).

V knize pro dívky tato pasáž chybí a je tu pouze návod na uspokojení svých vlastních potřeb. Longová se tedy nejspíše přiklání k jednomu z mnoha stereotypů, že dívka je během pohlavního styku pasivnější a chlapec aktivnější. Z tohoto předpokladu by však neměl vycházet návod na šťastné partnerství, jelikož v takovém vztahu by se měla vyskytovat snaha o rovnoměrnou aktivitu v rámci intimního života. Autorka tak může čtenářkám předat nevhodnou myšlenku, že ony se o uspokojení svého partnera pokoušet nemají a záleží především na spokojenosti jich samotných. Další možností je, že autorka nepředpokládá, že by čtenářka mohla mít jedinou problém uspokojit intimní potřeby svého partnera, ale i tento přístup by vycházel ze stereotypního předpokladu, že mužům stačí v rámci intimního života velmi málo.

V rámci kapitol o partnerských vztazích se čtenáři dozvídají také o tom, jakým způsobem si poradit s negativními emocemi, které následují po rozpadnutí vztahu. Tomuto tématu se věnuje zejména kniha pro chlapce, což je důkazem autorovy empatie vůči čtenáři. Projevuje se zde jeho již dříve zmíněný názor, že chlapci si mohou dovolit plakat a být citliví.

„Jestli je ti fakt strašně smutno, je nejlepší promluvit si s někým, komu věříš. Ošklivý rozchod si prožil každý z nás a každý z nás to přežil víceméně bez úhony.“ (Dawson, 2015, s. 171).

Autor poskytuje čtenářům rady a tipy na vypořádání se s takovou událostí, jelikož si je vědom toho, že emoční labilita je součástí dospívání a jakákoliv nepříjemná událost je jedincem intenzivně prožívána. I zde je tedy vidět, že autoři zakládají na poznatcích z odborné literatury na téma vývojová psychologie. Autorova otevřenost a empatie se projevují také tím, že se samostatně věnuje radám pro homosexuální partnery. Z tohoto důvodu můžeme knihu pro chlapce považovat za daleko otevřenější a chápavější vůči citové labilitě, která dospívání provází, než knihu pro dívky. Právě ono pochopení a útěcha jsou tím, co čtenáři od daného díla očekávají a potřebují.

Mužství a ženství

Neposlední problematikou dané kapitoly je rozlišení mezi pojmy chlapec a muž, dívka a žena. Dospívající jedinec se nachází na pomezí mezi dětstvím a dospělostí. Přestože sám sebe nevnímá jako dítě, jako dospělý brán také není, což může mnohdy vyvolat otázky související s definicí mužství a ženství. Zatímco některé kultury praktikují tzv. iniciační obřady, aby zdůraznily přechod k dospělosti, jiné kultury dospělost tak jasně vymezovat nemusí.

„Dobré věci se ti budou dít jen a jen tak, že na tom budeš fakt tvrdě makat. A to platí pro všechny. Ale jelikož pořád ještě žijeme ve světě ovládaném muži, platí to hlavně pro holky. Být ženou, to obnáší fůru úsilí.“ (Longová, 2015, s. 219).

Jak lze vyčíst z ukázky výše, v knize pro dívky převládá v souvislosti s tímto tématem pesimismus, který je v kontrastu s optimismem na počátku knihy, kde autorka považuje ženství za něco, z čeho by měla mít čtenářka radost. Avšak v kapitole *„Jak být ženou“* připravuje čtenářky na nepříjemnosti spojené s životem dospělého jedince (zodpovědnost, odloučení od rodiny, tvrdá práce, sexismus apod.).

Oproti tomu v knize pro chlapce je kapitola *„Jak být mužem“*, která má optimistické ladění. Poukazuje na to, že dospělý jedinec si může dělat, cokoli chce, je moudřejší a svobodnější. Je zde přítomen humor a zábavná přirovnání, což obdobná kapitola v knize pro dívky postrádá. Obecně tu převládá přístup plný naděje a těšení se. Autorův přístup k popisu dospělosti lze rozpoznat v následujícím výroku: *„Dospělost se od dospívání liší jen tím, že ti najednou přibude nebyvalá spousta možností.“* (Dawson, 2015, s. 174).

Závěry obou knih jsou v kontrastu se svými úvody. Kniha pro chlapce začíná soucitně a posmutněle, avšak končí velice optimisticky. V knize pro dívky je aplikován opačný postup. Autorka zřejmě vnímá období dospívání jako krásný čas, který je pro ženy snadnější než nadcházející období dospělosti a stáří. Autor to vnímá opačným způsobem, kdy za nejkrásnější období považuje dospělost. Domníváme se, že se může jednat o projevy subjektivity a vlastních zkušeností autorů. Je k diskuzi, zda by nebylo vhodnější zakončit obě knihy optimisticky, nicméně autorka zvolila tuto cestu s určitým záměrem. Dle našeho názoru se pokoušela zakončit důvěrný vztah se čtenářkou upřímností a povzbuzením k tomu, aby si užívala své mládí a dospívání, dokud je to možné

3.6 Shrnutí

Nyní bychom rádi shrnuli zásadní zjištění, ke kterým jsme dospěli během podrobné analýzy a komparace dvou vybraných děl. Jako první bychom chtěli zmínit závěry v rámci témat, která jsme zařadili do obecného přístupu obou autorů. Již podle první věty v úvodu díla lze odhadovat, v jaké atmosféře se bude nést zbytek kapitol. V knize pro dívky je z první věty patrné optimistické ladění a snaha autorky povzbudit, přičemž v díle od Dawsona spatřujeme spíše chápavý a soucitný přístup ke čtenáři.

V úvodu díla se však ještě do takové míry neprojevuje úspěšná či neúspěšná snaha autora vyvarovat se pohlavním stereotypům a předsudkům. Ukázkou snahy autorů bojovat proti těmto společenským fenoménům lze nalézt v kapitole, která se věnuje pohlavnímu styku a autoerotice. Autorka knihy pro dívky oslovuje čtenářky jakožto znalé a nikoliv nevinné v rámci tohoto tématu, jak by mohla společnost předpokládat. Oproti tomu autor knihy pro chlapce své čtenáře naopak uklidňuje a vysvětluje, že je v pořádku nevyznat se v této oblasti. Dává čtenáři najevo, že se nemusí stydět za svou nezkušenost v rámci autoerotiky, přestože se tento jev u chlapců v dospívajícím věku často očekává.

V průběhu obou knih se autoři aktivně věnují tématu pohlavní stereotypy. V obou dílech můžeme nalézt případy jak úspěšného boje, tak i nevydařeného. Jako příklad utvrzení pohlavního stereotypu můžeme uvést grafickou stránku knihy od Longové, jelikož se zde nachází mnoho dívčích prvků (obrázky květin, srdcí, rtěnky, laku na nehty apod.). Oproti tomu dílo od Dawsona můžeme považovat po grafické stránce za převážně neutrální. Pokud bychom však chtěli shrnout další případy, v nichž se některý z autorů dopustil nezáměrného utvrzení či prohlášení pohlavního stereotypu, zařadili bychom sem například výrok autora knihy pro chlapce, který tvrdí, že dívky to mají v třídním kolektivu

výrazně jednodušší, jelikož si vždy vzájemně rozumí. Tuto mylnou domněnku však Longová ve svém díle vyvrací.

Obecně lze tedy prohlásit, že oba autoři boří vybrané genderové stereotypy a předsudky (např. pouze chlapci se věnují masturbaci, chlapci nesmí být citliví, dívky musí být jednou matky, chlapci se zajímají o pohlavní styk v brzkém věku, chlapec musí zvát dívku na první schůzku), avšak některé stereotypy svým přístupem naopak podporují (např. spolužačky v jedné třídě jsou vždy dobré kamarádky, dívky nesledují pornografii, dívka je během pohlavního styku vždy pasivní).

Co se týče kapitoly věnující se sebevědomí, oba autoři se shodují na tom, že vzhled je důležitý a má svou roli v rámci sociálních vztahů, avšak také upozorňují na to, že motivací k péči o sebe sama by nemělo být primárně vizuální vzezření. Autor knihy pro chlapce se zde zaměřuje na možnou závislost chlapeckého sebevědomí na velikosti penisu. Snaží se ke čtenáři přistupovat empaticky a vyvrátit mylné přesvědčení, že velikost pohlavního orgánu určuje míru mužnosti daného jedince. Oproti tomu Longová se příliš nevěnuje tématu srovnávání se mezi dívkami, přičemž by se zde mohlo jednat o podobné téma, pokud by se zaměřila na souvislost sebevědomí dívek s velikostí poprsí.

K této problematice bychom v rámci shrnutí ještě upozornili na to, že v obou knihách je dle našeho názoru nedostatečně probrané téma poruch příjmu potravy, přičemž je překvapující, že se mu více věnuje kniha pro chlapce než dílo určené dívkám. Zároveň se zde ani v jedné z knih nenachází kontakty na případnou pomoc, pokud by se čtenář domníval, že poruchou příjmu potravy trpí. To je v kontrastu s ostatními závažnými tématy, kde oba autoři kontakty pro případnou pomoc či podporu uvádějí.

Pokud jde o záležitost vztahů, autoři se rozhodli znázornit systém vztahů ve třídním kolektivu s pomocí zvířecí hierarchie. Avšak domníváme se, že tato kapitola může mít na čtenáře spíše negativní dopad z důvodu identifikování se se zvířetem vyobrazeném v negativním světle. Oba autoři navíc hierarchii nijak zvlášť nekomentují a neuvádějí, co je smyslem a cílem dané kapitoly. Domníváme se, že by zde bylo vhodné naznačit, že ona zvířecí struktura není pevně daná, nýbrž se může měnit a kdokoliv se může stát čímkoliv.

V rámci kapitoly, která se věnuje rodičům, můžeme spatřit výrazný rozdíl v přístupu autorů. Zatímco Dawson vysvětluje čtenáři náročnost výchovy dospívajícího jedince z pohledu rodiče, stále je znatelně na straně čtenáře a vyjadřuje porozumění pro jeho vnímání rodinných vztahů. Oproti tomu Longová je zcela na straně rodičů, a proto ke

čtenáři v této kapitole nepřístupuje přátelsky ani empaticky. Domníváme se, že tento přístup autorky může způsobit narušení vzájemné důvěry se čtenářem, kterou doposud budovala.

Do kapitoly věnující se vztahům jsme zařadili taktéž téma labeling, v jehož pojetí se autoři převážně shodují, ale i zde jsme našli určité rozdíly. Longová se věnuje především definicím jednotlivých nálepek, avšak mimo to dané téma nerozvádí. Dawson přistupuje k této oblasti velice empaticky a citlivě, nabízí čtenáři útěchu, radu i uklidnění. Utvrzuje čtenáře v tom, že není nutné, aby se během svého života jakoukoliv nálepkou označil. Tato důležitá myšlenka však v díle pro dívky chybí.

Nyní se zaměříme na shrnutí v rámci poslední kapitoly bakalářské práce, přičemž se jedná o téma pohlavního styku, lásky a pojetí mužství a ženství. I v této oblasti se autoři dopouštějí vyvrácení pohlavních stereotypů, například ono výše zmíněné zvaní na rande, u kterého se předpokládá, že bude iniciováno chlapcem. Avšak určité stereotypy zde naopak potvrzují, když hovoří o pornografii pouze v souvislosti s chlapci. Domníváme se, že pokud Longová nepředpokládala zkušenost dívek s pornografií, mohla alespoň varovat před nereálným zobrazení pohlavního styku ve filmech a seriálech.

Autoři se dále věnují mimo jiné také zdravým vztahům. Radí čtenáři, jak se chovat k partnerovi tak, aby se dal jejich vztah považovat za zdravý a fungující. Zároveň však poukazují na skutečnost, že není nutné, aby se jednoho dne ocitli ve vztahu, jelikož to není pravidlem. Není jejich povinností, aby si našli partnera, jelikož si místo toho mohou zvolit například budování kariéry, věnování se svému zájmu apod. Důležitá myšlenka, kterou se oba autoři snaží předat, je, že v dnešní době již nemá ani jedno pohlaví povinnost uzavřít do určitého věku sňatek. Mimo tuto pokrokovou myšlenku lze v díle určeném chlapcům nalézt ještě jednu. Jedná se o rady pro budování zdravého vztahu v rámci homosexuality. Této oblasti se však Longová nevěnuje.

V neposlední řadě se zaměříme na definici mužství a ženství. Zde bychom chtěli upozornit především na rozdíl v přístupu obou autorů k dospělosti. Zatímco Longová dívky od dospělosti spíše odrazuje a tvrdí, že se bude jednat o náročné a nepěkné období, Dawson naopak chlapce povzbuzuje a motivuje k tomu, aby se na život dospělého jedince těšili. Domníváme se, že v této kapitole je nejvíce znatelný vliv osobních zkušeností autorů v rámci života dospělého člověka.

Závěr

Cílem této bakalářské práce byla analýza a komparace děl *Jak být klukem* od Jamese Dawsona a *Jak být holkou* od Hayley Longové, které řadíme k autorům populárně-naučné literatury pro děti a mládež. Domníváme se, že stanoveného cíle se nám podařilo dosáhnout. V rámci rozsáhlého srovnávání jsme zjistili četné rozdíly v rámci přístupu autorů vůči cílové skupině čtenářů a narazili jsme také na projevy osobních zkušeností autorů u vybraných témat. Utvrdili jsme se v tom, že oba spisovatelé čerpali z odborných poznatků vývojové psychologie a zjistili jsme, do jaké míry jsou v obou dílech vyvráceny či potvrzeny pohlavní stereotypy a předsudky.

Tato práce se ve své teoretické části zaměřuje na téma dospívání z hlediska vývojové psychologie. Je zde také osvětlen pojem populárně-naučná literatura pro děti a mládež a nastíněn historický vývoj tohoto žánru. V praktické části jsou porovnávány a analyzovány přístupy výše zmíněných autorů v rámci konkrétních témat, která byla zvolena autorem práce. Porovnáván je také přístup autorů, který se projevuje v grafické úpravě či v jazykové stránce díla. Práce pojmenovává myšlenky autorů vyplývající z četby vybraných kapitol, zkoumá vliv cílové čtenářské skupiny na styl psaní obou autorů a způsob navazování kontaktu se čtenářem.

Celkový přehled zásadních zjištění v rámci analýzy a komparace obou děl se nachází výše, avšak pokud bychom z toho chtěli učinit shrnující závěr, jednalo by se o následující prohlášení. Zjistili jsme, že v obou knihách je viditelná snaha autorů vyvrátit pohlavní stereotypy, avšak zároveň se oba spisovatelé v určitých případech nezáměrně dopustili potvrzení některých z nich. Longová a Dawson jsou otevření vůči tabuizovaným tématům, jako jsou například změna pohlaví, homosexualita apod., přičemž čtenářům poskytují kontakty na případnou pomoc a podporu v rámci těchto oblastí. Věnují se také dalším důležitým tématům (např. rozdílu mezi láskou a intimitou, proměně z dospívajícího na dospělého, vypořádání se s emoční labilitou, nálepkování apod.). Některá zásadní témata tu však dle našeho názoru chybí, ať už v jednom z děl, nebo v obou dvou. Nejsou zde uvedeny určité záležitosti, které souvisejí s intimním životem, například dlouhodobé následky užívání jednotlivých typů ochrany před otěhotněním či zdravotními problémy způsobenými nedostatečnou hygienou v rámci intimního života a další.

Závěrem tedy obě knihy hodnotíme jako částečně ovlivněné genderovými stereotypy, avšak převážně se jedná o díla bojující proti nim. Knihy jsou význačné také svou

otevřeností vůči tabuizovaným tématům. Nalezneme zde vliv zkušeností obou autorů a velice důvěrný a empatický přístup vůči čtenáři. Domníváme se, že problematika pohlavní identity v populárně-naučné literatuře pro mládež by mohla být hodna dalšího zkoumání, kdy by došlo ke komparaci více titulů s tímto tématem a k bádání, do jaké míry se u dalších autorů projevuje vliv genderových stereotypů, a jak se liší přístup těchto autorů v rámci dané cílové čtenářské skupiny.

Použitá literatura

Primární literatura:

DAWSON, James. *Jak být klukem: vše, co jste chtěli vědět o pubertě a báli jste se googlit*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1581-9.

LONG, Hayley. *Jak být holkou: vše, co jste chtěly vědět o pubertě a bály jste se googlit*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1588-8.

Sekundární literatura:

CYRAN, Wolfgang. *Dospívám v ženu: co chtějí dívky vědět o menstruaci, sexu a těhotenství*. Praha: Ivo Železný, 1997. ISBN 80-237-3207-2.

ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-723-9060-0.

DÍAZ MORFA, José R. *Moje první knížka o sexu*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7360-861-3.

DONÁT, Josef a Nora DONÁTOVÁ. *Důvěrně a otevřeně o sexualitě: sexuální výchova pro základní školu a nižší ročníky víceletých gymnázií*. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-371-X.

DREWS, Gerald a Petra HIRSCHER. *Otázky a odpovědi pro kluky: dospívání, láska, sex*. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0917-9.

ENRIGHT, Dominique a Guy MACDONALD. *Knihy pro správné kluky: jak být ve všem jednička*. 2. vyd. Přeložil František NOVÁK. Praha: Fragment, 2013. ISBN 978-80-253-1943-7.

FENWICK, Elizabeth a Tony SMITH. *Knihy o dospívání: (Návod, jak toto období přežít) : Pro rodiče a děti*. Bratislava: Ina, 1994. ISBN 80-85680-52-1.

FILLIOZAT, Isabelle a Virginie LIMOUSIN. *Co se to se mnou děje?*. Přeložil Tereza FRAŇKOVÁ. Praha: Svojtka & Co, 2019. ISBN 978-80-256-2516-3.

FOSTER, Juliana. *Knihy pro správné holky: jak být ve všem jednička*. 2. vyd. Přeložil Ilona LAUŽANSKÁ. Praha: Fragment, 2013. ISBN 978-80-253-1942-0.

FRITH, Alex. *Kluci - co se to se mnou děje?*. Praha: Svojtka & Co., 2007. ISBN 978-80-7352-608-5.

- GIOMMI, Roberta a Chiara GOBBO. *Jsem holka: Jsem kluk*. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2081-7.
- HALADA, Jan. Populárně-naučná literatura, Trvalá čtenářská potřeba. *Zlatý máj*. 1994, č. 3-4, s. 70-72. ISSN 0044-4871.
- HIRSCHER, Petra. *Otázky a odpovědi pro holky: dospívání, láska, sex*. Praha: Fragment, 2009. ISBN 978-80-253-0918-6.
- HULPACH, Vladimír. Populárně naučná literatura pro děti a mládež včera a dnes. *Zlatý máj*. 1997, č. 2, s. 78-82. ISSN 0044-4871.
- HÜSCH, Tim. *1000 chlapeckých otázek*. Plzeň: NAVA, 1999. ISBN 80-7211-055-1.
- CHALOUPKA, Otakar. Literatura faktu. *Zlatý máj*. 1986, č. 6, s. 370-371. ISSN 0044-4871.
- JEDLIČKA, Richard. *Psychický vývoj dítěte a výchova: jak porozumět socializačním obtížím*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0096-5.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie: 2., aktualizované vydání*. Praha: Grada, 2006. ISBN 978-80-247-9085-5.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Praha: H&H, 2002. ISBN 80-731-9020-6.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2012. ISBN 80-7178-747-7.
- MARTINCOVÁ, Jana. *Desatero pro kluky: jak na pubertu, holky i sex : skorokomiks pro správné kluky o radostech a strastech dospívání*. Brno: Babyonline, 2018. ISBN 978-80-907132-0-8.
- MEREDITH, Susan. *Dospívání a sex*. Bratislava: Mladé letá, 1992. ISBN 80-06-00499-4.
- MIKULOVÁ, Marie. Děti a populárně-naučná literatura. *Zlatý máj*. 1994, č. 3-4, s. 73. ISSN 0044-4871.
- MÜLLER, Richard a Pavel ŠIDÁK. *Slovník novější literární teorie: glosář pojmů*. Praha: Academia, 2012. ISBN 978-80-200-2048-2.
- MURRAY, Lynne. *Psychologie malých dětí: jak vztahy podporují vývoj dětí od narození do dvou let*. Praha: Triton, 2016. ISBN 978-80-7553-011-0.

- NOVOTNÁ, L., M. HŘÍCHOVÁ a J. MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004. ISBN 80-704-3281-0.
- PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-718-2124-1.
- PETRŮ, Eduard. *Úvod do studia literární vědy*. Olomouc: Rubico, 2000. ISBN 80-85839-44-X.
- POLÁČKOVÁ ŠOLCOVÁ, Iva. *Emoce: regulace a vývoj v průběhu život: funkce a zákonitosti emocí, sociální a kulturní souvislosti, měření emocí*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-802-4751-283.
- RENZETTI, Claire M., CURRAN, Daniel J. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0525-2.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0772-6.
- SCHNEIDER, Sylvia. *Co by měli kluci vědět o lásce*. Přeložil Romana BARFUSSOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-499-0.
- SCHNEIDER, Sylvia. *Co by měly dívky vědět o lásce*. Přeložil Romana BARFUSSOVÁ. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-498-2.
- SCHUSTER, Gaby. *1000 dívčích otázek*. Plzeň: NAVA, 1999. ISBN 80-7211-056-X.
- STOPPARD, Miriam. *Dospívajícím dívkám*. Praha: Ikar, 2010. ISBN 978-80-249-1399-5.
- STRMEŇOVÁ, Jiřina. *Děvčátka, na slovíčko*. Praha: Avicenum, 1970. ISBN neuvedeno.
- ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta. *Jak přežít svou vlastní pubertu: i s učiteli a rodiči*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5395-9.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 978-80-246-0956-0.
- WEBER, Uta. *Co všechno chtějí holky vědět: vše o nejnapínavějším období života*. Praha: Svojtka & Co., 2012. ISBN 978-80-256-0814-2.

WEBER, Uta. *Co všechno chtějí kluci vědět: vše o nejnepinavějším období života*. Praha: Svojtka & Co., 2012. ISBN 978-80-256-0815-9.

WINSTON, Robert M. L. *Dospívání: spolu to zvládneme : obrazový průvodce základy biologie, sexuologie a psychologie*. Praha: Sloart, 2018. ISBN 978-80-7529-604-7.

ZEP a HÉLÈNE BRULLER. *Titeufova sexuální výchova*. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2230-9.

Internetové zdroje:

Costa book awards. In: *Databáze knih* [online]. Copyright © 2008. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/literarni-ceny/costa-book-awards-28>

Databáze Národní knihovny ČR, základní vyhledávání [online]. Copyright © 2014. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/HCGMNLNRVG5RFKP3H66V4616AIQ3MSPKJCB9ETBLIGPPD9UNJB-50787?func=file&file_name=find-b

Essex Book Awards. In: *Davenant school* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://www.davenantschool.co.uk/page/?title=Essex+Book+Awards&pid=45>

HAYLEY LONG. In: *AuthorProfile* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <https://authorprofile.co.uk/alumni/hayley-long/>

Jiří Kalousek. In: *Jiří Kalousek* [online]. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <https://www.jirikalousek.cz/>

LONG, Hayley. About me. In: *Hayley Long* [online]. [cit. 2022-10-27]. Dostupné z: <http://www.hayleylong.org/about-me>

Modrá stuha. In: *Databáze knih* [online]. Copyright © 2008. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/edice/modra-stuha-2726/strana-1>

Nominace a ceny. In: *Zlatá stuha* [online]. Copyright © IBBY 2014. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/cs/archiv>

O soutěži. In: *Zlatá stuha* [online]. Copyright © IBBY 2014. [cit. 26.10.2022]. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/cs/o-soutezi>

Objektiv. In: *Databáze knih* [online]. Copyright © 2008. [cit. 2022-10-26]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/edice/objektiv-233/strana-1>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Titulní strana knihy *Jak být holkou* od Hayley Longové

Příloha č. 2: Titulní strana knihy *Jak být klukem* od Jamese Dawsona

Příloha č. 3: Ukázka vizuálního návodu v knize *Jak být klukem* od Jamese Dawsona

Příloha č. 4: Ukázka grafického pojetí textu v knize *Jak být holkou* od Hayley Longové

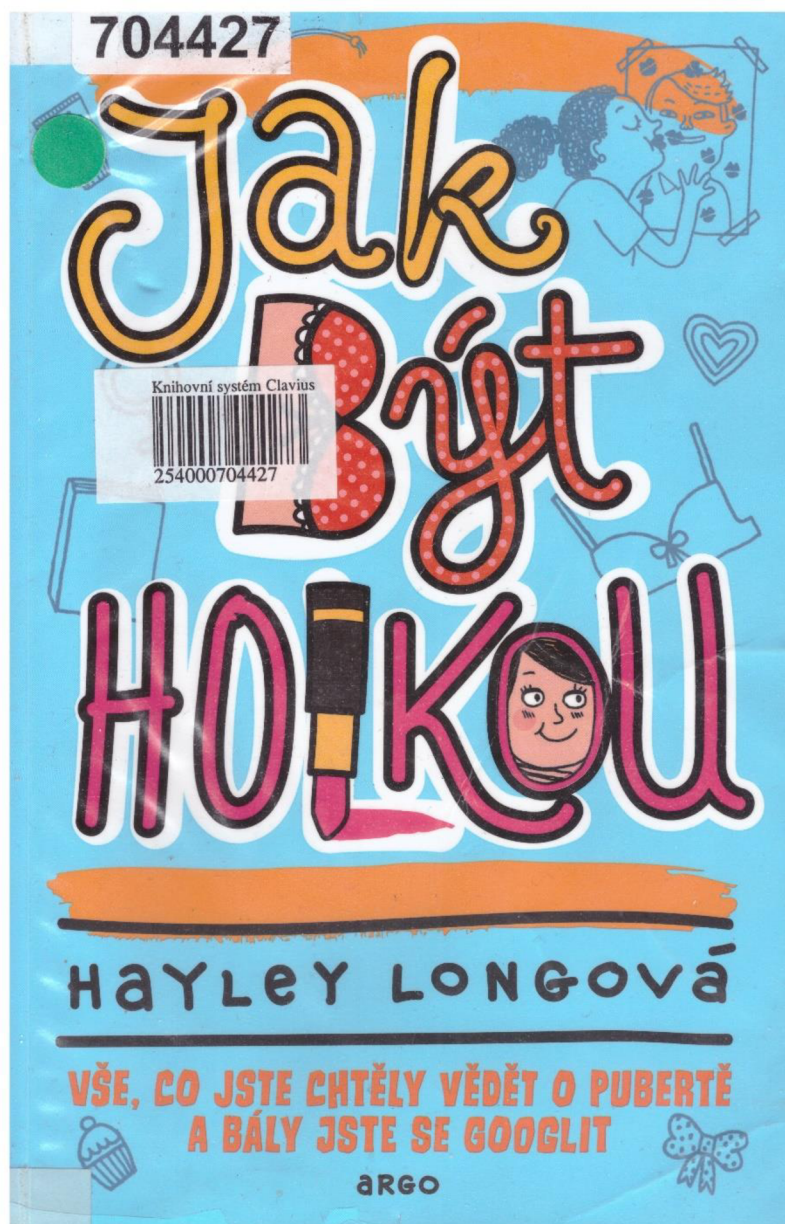
Příloha č. 5: Ukázka grafického pojetí textu v knize *Jak být klukem* od Jamese Dawsona

Příloha č. 6: Ukázka práce s kontrastem barev v knize *Jak být holkou* od Hayley Longové

Příloha č. 7: Ukázka grafického pojetí úvodu do kapitoly v knize *Jak být holkou* od Hayley Longové

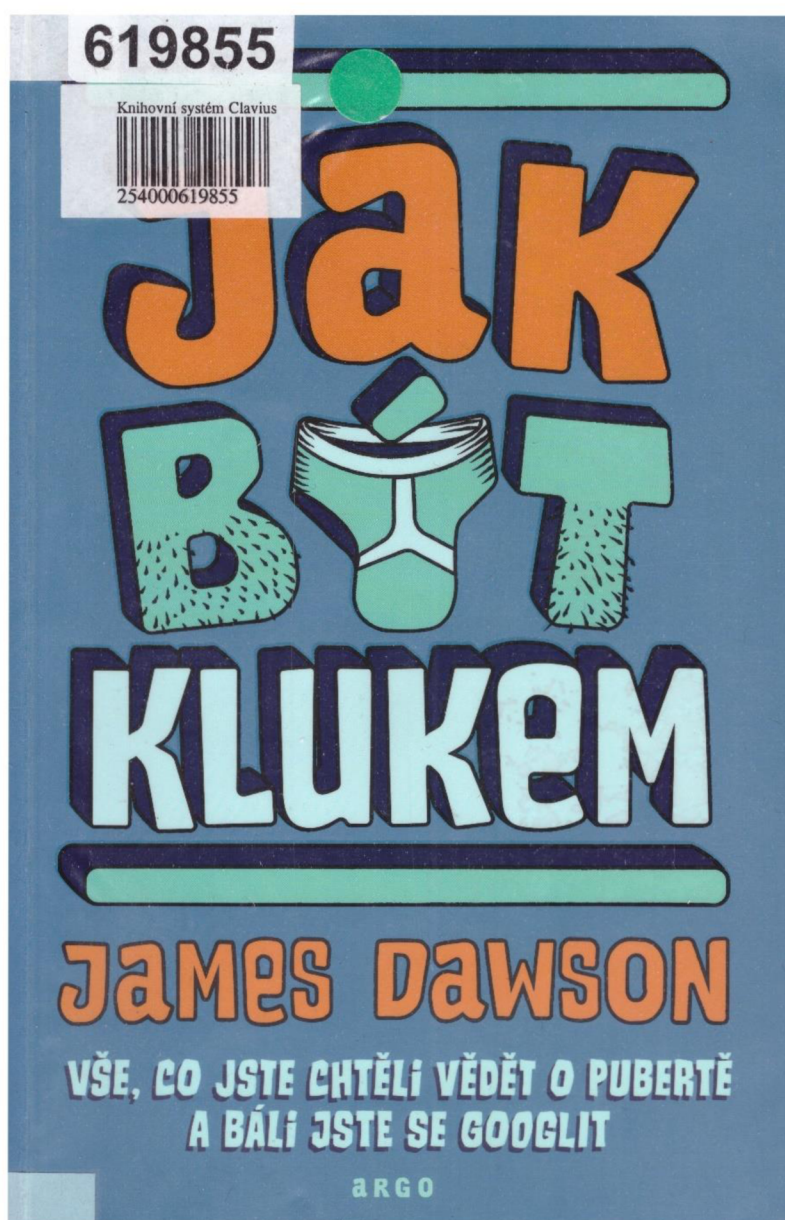
Přílohy

Příloha č. 1: Titulní strana knihy *Jak být holkou* od Hayley Longové

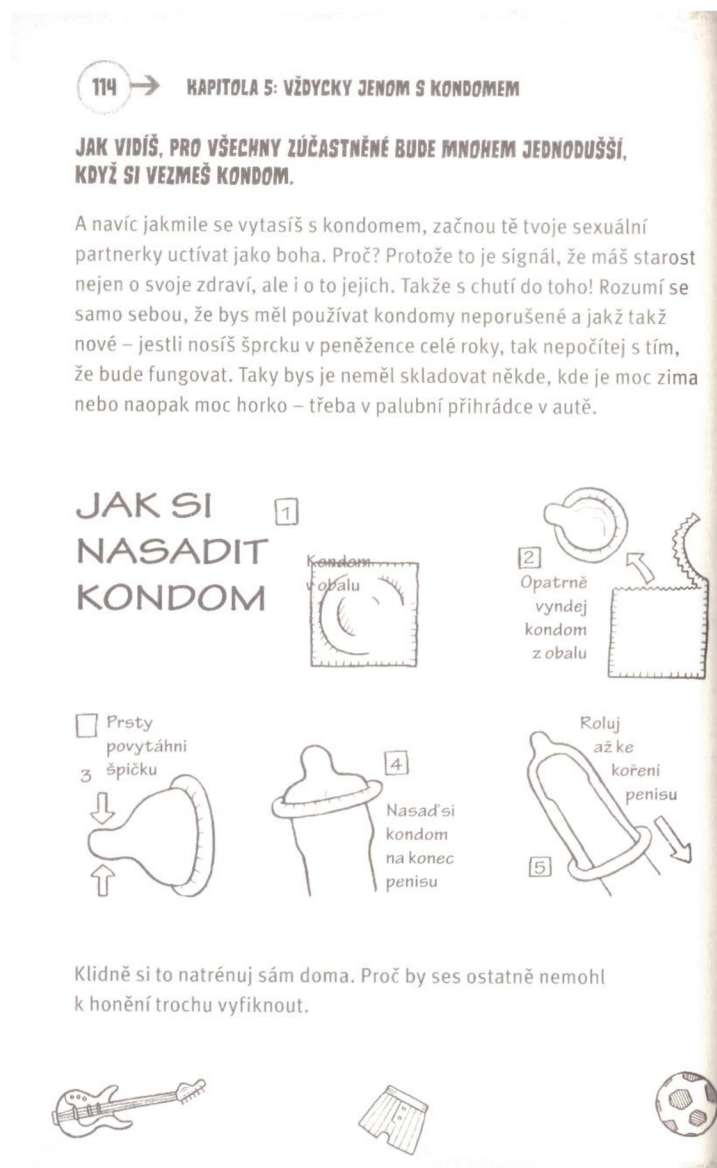

Zdroj: LONG, Hayley. *Jak být holkou: vše, co jste chtěly vědět o pubertě a bály jste se googlit*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1588-8.

Příloha č. 2: Titulní strana knihy *Jak být klukem* od Jamese Dawsona

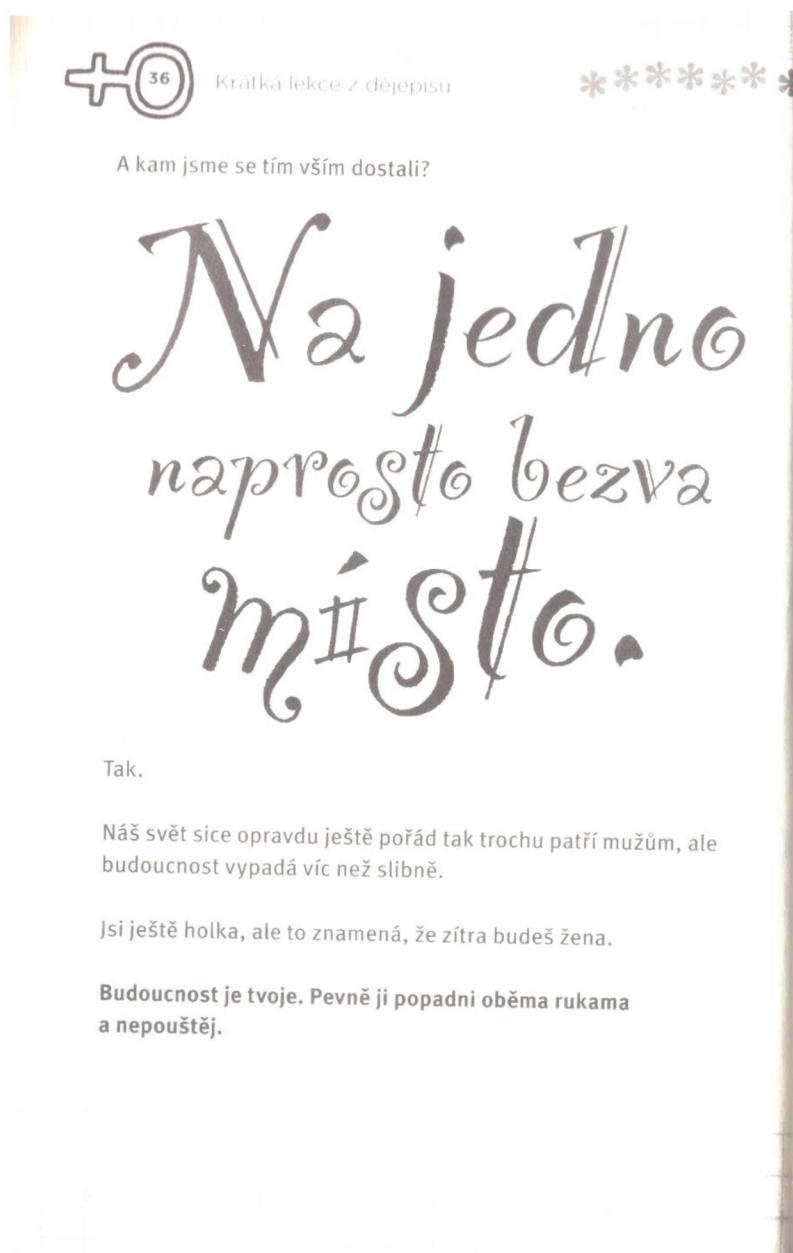

Zdroj: DAWSON, James. *Jak být klukem: vše, co jste chtěli vědět o pubertě a báli jste se googlit*. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-1581-9.

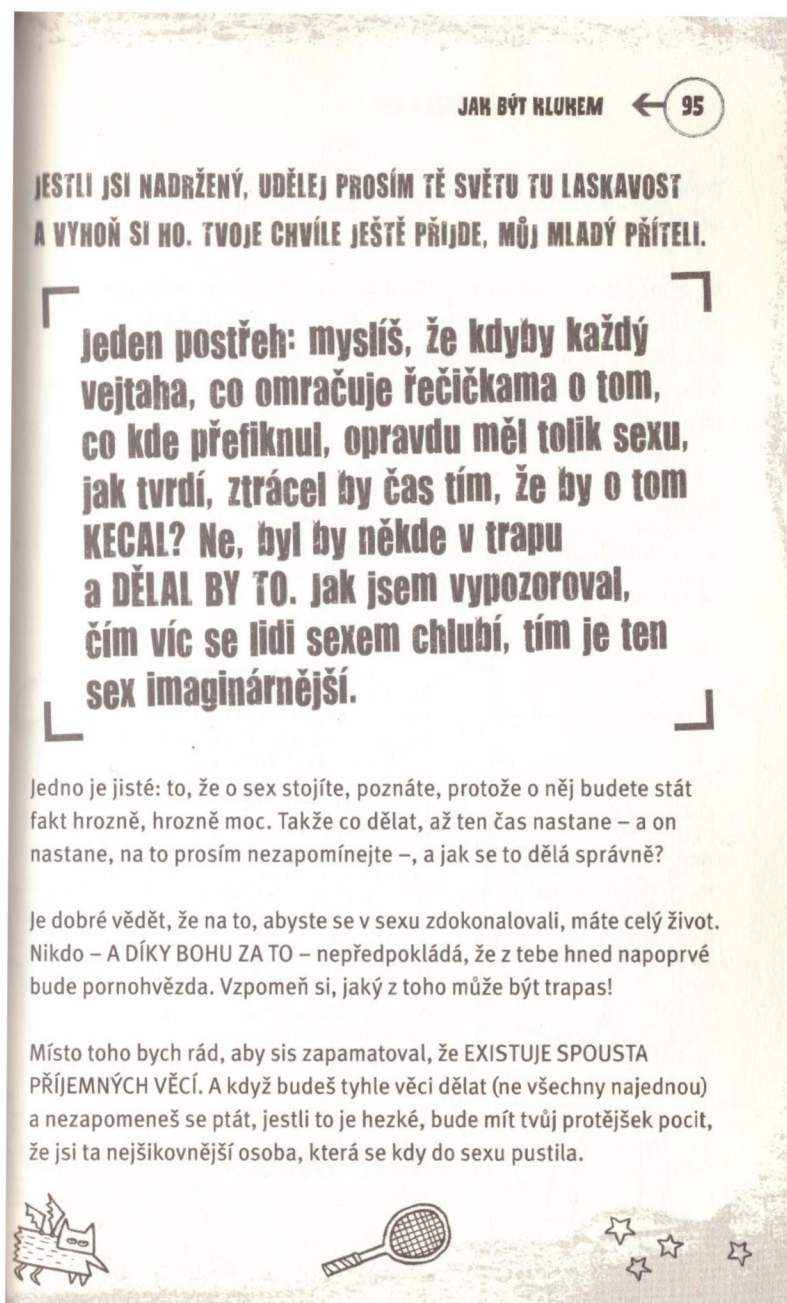
Zdroj: DAWSON, James. *Jak být klukem: vše, co jste chtěli vědět o pubertě a báli jste se googlit*. Praha: Argo, 2015, s. 114. ISBN 978-80-257-1581-9.

Příloha č. 4: Ukázka grafického pojetí textu v knize *Jak být holkou* od Hayley Longové

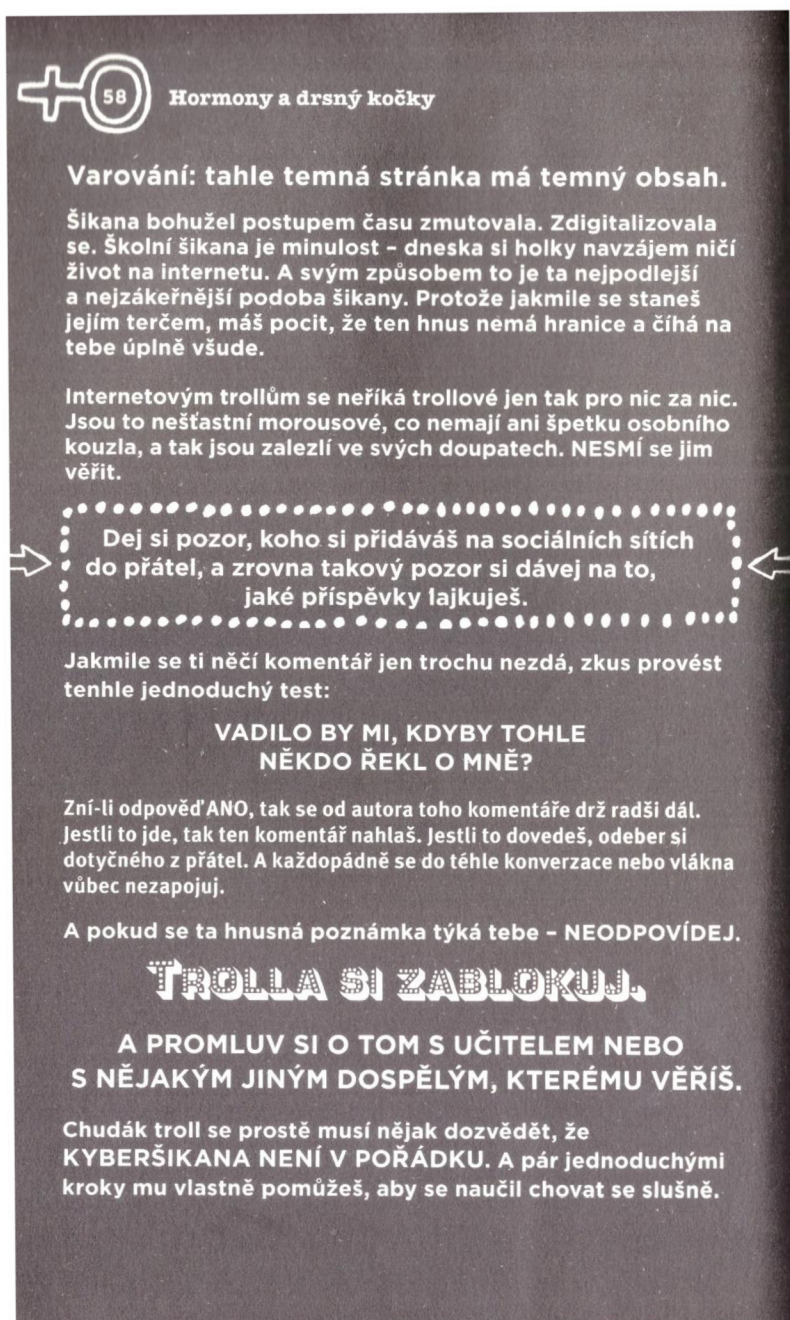
Zdroj: LONG, Hayley. *Jak být holkou: vše, co jste chtěly vědět o pubertě a bály jste se googlit*. Praha: Argo, 2015, s. 36. ISBN 978-80-257-1588-8.

Příloha č. 5: Ukázka grafického pojetí textu v knize *Jak být klukem* od Jamese Dawsona

Zdroj: DAWSON, James. *Jak být klukem: vše, co jste chtěli vědět o pubertě a báli jste se googlit*. Praha: Argo, 2015, s. 95. ISBN 978-80-257-1581-9.

Příloha č. 6: Ukázka práce s kontrastem barev v knize *Jak být holkou* od Hayley Longové

Zdroj: LONG, Hayley. *Jak být holkou: vše, co jste chtěly vědět o pubertě a bály jste se googlit*. Praha: Argo, 2015, s. 58. ISBN 978-80-257-1588-8.

Příloha č. 7: Ukázka grafického pojetí úvodu do kapitoly v knize *Jak být holkou* od Hayley Longové

Zdroj: LONG, Hayley. *Jak být holkou: vše, co jste chtěly vědět o pubertě a bály jste se googlit*. Praha: Argo, 2015, s. 5. ISBN 978-80-257-1588-8.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tereza Dokoupilová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2023

Název práce:	Téma dívčí a chlapecké identity v populárně-naučné literatuře pro děti a mládež
Název v angličtině:	The theme of girls' and boys' identity in the popular science literature for children and youth
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá tématem pohlavní identity v rámci dvou vybraných děl z populárně-naučné literatury pro děti a mládež. Zvolené tituly se nazývají Jak být klukem od Jamese Dawsona a Jak být holčkou od Hayley Longové. Cílem této práce je porovnat a analyzovat dvě vybrané knihy z populárně-naučné literatury pro děti a mládež a zjistit rozdíly v přístupu autorů ke čtenářským skupinám různého pohlaví. Součástí stanoveného cíle je také snaha zjistit, do jaké míry se v dílech nacházejí genderové stereotypy, autobiografické prvky či tabuizovaná témata. Teoretická část práce se věnuje dospívání z hlediska vývojové psychologie, přičemž se soustředí na vývoj kognitivní, tělesný, emoční, sociální a osobnostní. Lze zde nalézt také definici a nástin vývoje populárně-naučné literatury pro děti a mládež. Praktická část práce obsahuje analýzu zvolených knih a komparaci přístupu autorů celkově i v rámci vybraných témat, přičemž pozornost je věnována především následujícím: sociální vztahy a nálepkování, sebevědomí a péče o vzhled, sexismus a genderové stereotypy, sexuální styk, láska, mužství a ženství.
Klíčová slova:	Hayley Longová, James Dawson, Jak být holčkou, Jak být klukem, definice mužství a ženství, dospívání, genderové stereotypy, pohlavní identita, populárně-naučná literatura, sexuální orientace
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the topic of gender identity within two selected works of popular science literature for children and youth. The titles chosen are How to be a Boy by James Dawson and How to be a Girl by Hayley Long. The aim of this thesis is to compare and analyse the two selected books from popular science literature for children and young people and to find out the differences in the authors' approach to different gender readership. Part of the stated aim is also an attempt to find out to what extent gender stereotypes, autobiographical elements or taboo topics are found in the works. The theoretical part of the thesis talks about adolescence from a developmental psychology perspective, focusing on cognitive, physical, emotional, social and personality development. A definition and outline of the development of popular science literature for children and young people can also be found here. The practical part of the thesis includes an analysis of the selected books and a comparison of the authors' approach overall and within the selected themes, with particular attention to the following: social relationships and labelling, self-esteem and appearance care, sexism and gender stereotypes, sexual intercourse, love, masculinity and femininity.
Klíčová slova v angličtině:	Hayley Long, James Dawson, Being a Girl, Being a Boy, adolescence, gender identity, definitions of masculinity and femininity, gender stereotypes, popular science literature, sexual orientation
Přílohy vázané v práci:	Ilustrace
Rozsah práce:	51 stran
Jazyk práce:	Čeština

